

Jezik i rod u medijima

Hunjed, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

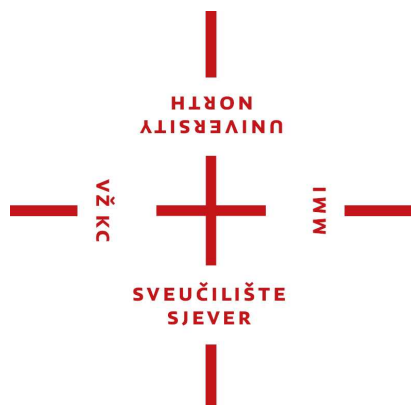
2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:755544>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

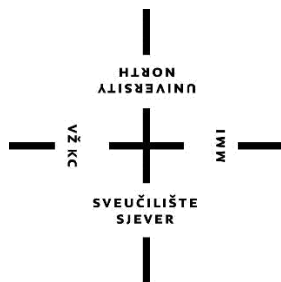
**Sveučilište
Sjever**

Završni rad br. 138/NOV/2019

Jezik i rod u medijima

Matea Hunjed, 03360112917

Koprivnica, svibanj 2019. godine

Sveučilište Sjever

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

Završni rad 138/NOV/2019

Jezik i rod u medijima

Studentica

Matea Hunjed, 03360112917

Mentorica

Lidija Dujić, doc. dr. sc.

Koprivnica, svibanj 2019. godine

Predgovor

Na početku studija, iz kolegija Hrvatski jezik u medijima dobila sam za seminarski rad temu koja me kasnije, tijekom trogodišnjega studiranja sve više zanimala, o kojoj sam istraživala i koju sam širila kroz različite kolegije: Socijalna filozofija, Kultura, stil, život i rod te Kritičko razmatranje i akademsko pisanje. Naslov moga seminarskog rada bio je „Ženske i muške varijante govora“ dok sam za završni rad odlučila provesti istraživanje na temu jezika i roda u medijima. Kada sam shvatila da se u imenicama muškoga roda „podrazumijevam“ i da za neke imenice ne postoji oblik ženskoga roda, najprije nisam mogla vjerovati da to ranije nisam primijetila te sam sve više obraćala pozornost na takve imenice – što je budilo moj interes za daljnjim istraživanjem jezika, prikupljanjem i analizi primjera koji pokazuju kako takvi jezični oblici ne samo utječu na prikaz žena u društvu i medijima, nego i potiču neravnopravnost.

Zahvaljujem mentorici, doc. dr. sc. Lidiji Dujić, na podršci i povjerenju iskazanim tijekom studiranja te pomoći u izradi ovoga završnog rada. Također, zahvaljujem svojoj majci kojoj i posvećujem ovaj rad. Svim profesoricama i profesorima Sveučilišta Sjever, kolegicama i kolegama – hvala na novim saznanjima, međusobnom poštovanju i lijepim uspomenama.

Sažetak

Na konkretnim primjerima u ovome se završnom radu analizira dominacija muškoga roda – polazeći od teza feminističke lingvistike koja komentira, kritizira i nudi bolja rješenja jeziku shvaćajući ga kao živu tvorevinu koja se može oblikovati ovisno o vrsti i volji društva. Ukazuje se također na nepostojanje određenih oblika ženskoga roda (krinka podrazumijevanja), što u konačnici nerijetko dovodi do diskriminacije. Istražuje se koliko je takvih primjera u medijima te, osim što se bave ravnopravnošću, teže li toj ravnopravnosti i u jeziku ili je u tom segmentu potpuno zanemaruju.

Ključne riječi: jezik, muški i ženski rod, neutralnost, neravnopravnost, mediji

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Jezik, rod i spol.....	3
2.1 Teorijska određenja pojmova	3
2.2 Rodno osjetljiv jezik.....	4
3. Feministička lingvistika	6
3.1 Početak feminističke lingvistike.....	6
3.2 Teze i zagovori	7
4. Jezik je muškoga roda?.....	9
4.1 Dominacija muškoga roda u jeziku	9
4.2 Krinka neutralnosti i primjeri podrazumijevanja.....	10
5. (NE)postojanje imenica ženskoga roda	13
5.1 Mocijski parnjaci.....	14
5.2 Nazivi zanimanja.....	14
5.3 Jezik ne diskriminira na razini gramatike?	17
6. Jezik ravnopravnosti u Hrvatskoj	20
6.1 Inicijative.....	20
6.2 Rodno osjetljiv jezik u službenoj uporabi	22
7. Rod koji se „podrazumijeva“ u novinskim tekstovima i metodologija istraživanja.....	26
8. Anketa – uvod	27
8.1 Metoda i nacrt istraživanja	27
8.2 Anketno istraživanje – zaključak.....	35
9. Analiza sadržaja	36
9.1 Definiranje istraživačkoga pitanja/hipoteze	36
9.2 Interpretacija rezultata	37
8. Zaključak	43
9. Literatura	45
10. Popis slika.....	48
11. Popis grafova i tablica	50

1. Uvod

Jezik, govor i pismo elementarna su sredstva društvenoga i kulturnog života. Govoriti je za čovjeka samo po sebi razumljivo, jednako kao disati ili spavati. Osim što je naš svijet nezamisliv bez jezika i govora, on nas u mnogočemu određuje i temeljem njega možemo saznati i zaključiti različite stvari, na primjer – s kojega je područja govornik, koja je približna dob govornika, radi li se o muškarcu ili ženi...

No ipak, nije uvijek moguće znati radi li se o muškarcu ili ženi, odnosno obraća li se govornik muškarcu ili ženi. Jeste li ikada primijetili da se „podrazumijevate“? Mi sada, primjerice, pišemo o nekom govorniku, iako se obraćamo i govornicama. Govornicama? Vjerojatno nam to ne zvuči „prirodno“, osim ako nije riječ o telefonskim govornicama – i zato se žene podrazumijevaju u imenici govornik. Iako toga često nismo svjesni/e, takvih je primjera u svakodnevnom životu i medijima koji nas jednako toliko prate i oblikuju, nebrojno mnogo. Zašto se zapravo ženski rod podrazumijeva, zašto ne postoje svi oblici imenica i u ženskom rodu, koliko je muški rod dominantan u medijskim tekstovima pod krinkom rodno neutralnoga i što se u Hrvatskoj događa u borbi za ravnopravnost spolova, posebice u jeziku i pismu – tema je ovoga završnog rada.

Svrha je rada na recentnim primjerima iz medija i svakodnevnoga života istražiti i analizirati učestalost dominacije muškoga roda, odnosno utvrditi položaj ženskoga roda koji se, kao što smo već rekli, podrazumijeva, uzevši pritom u obzir činjenicu da je jezik fleksibilan i podložan promjenama te kao takav nema opravdanja za nepostojanje svih rodnih oblika. S druge strane, razmatraju se i mišljenja da gramatički dio jezika nije taj koji stvara diskriminaciju – a sve to s ciljem shvaćanja socijalnih posljedica koje iz toga proizlaze, kao i utjecaja koji jezik ima na opću ravnopravnost spolova i položaj žena u stvarnome društvenom životu.

U ovom završnom radu teorijski ćemo objasniti značenja jezika, roda i spola, njihovu povezanost i razliku kao osnovnih pojmova potrebnih za shvaćanje problematike rada, ali i pojam rodno osjetljivoga jezika koji se danas sve više spominje i tema je brojnih istraživanja. U tom se dijelu završni rad referira na temeljne postavke feminističke lingvistike.

U istraživačkom dijelu rada na konkretnim se primjerima analizira dominacija muškoga roda, imenice muškoga roda bez mocijskih parnjaka (osobito u nazivima zanimanja), različiti aspekti i posljedice „orodnjavanja“ imenica. Također, osvrnut ćemo se na udruge i pokrete za jezičnu ravnopravnost, posebice najznačajniju *Ženska soba – Centar za seksualna prava* i kratko prikazati način na koji se spomenuta udruga bori za balansiranje muškoga i ženskoga roda u jeziku.

Nadalje, prikazat ćemo metodologiju i rezultate istraživanja koje smo proveli pomoću *online* ankete – analizom diskursa na četiri hrvatska portala. Riječ je o dva „ženska“ portala (*Gloria.hr* i *Story.hr*) te dva portala najčitanijih dnevnih novina u Hrvatskoj (*Jutarnji.hr* i *Večernji.hr*). Ovakvim izborom željeli smo dobiti vjerodostojne, empirijske podatke na dva ključna pitanje ovoga završnog rada: (1) koriste li „ženski“ portali više imenica u ženskom rodu te jesu li pažljiviji kada je riječ o jeziku (muškoga roda) koji inače nije korišten u medijskom prostoru, i (2) kakvim se jezikom koriste veoma čitani, nespecijalizirani mediji s raznolikom publikom? Na temelju prikupljenih podataka i analize izvodi se zaključak o tome koliko je muške (rodne, jezične) dominacije u novinskim tekstovima, u kojem se kontekstu najviše ostvaruje te koji su najveći medijski apsurd kada je gramatički rod u pitanju.

2. Jezik, rod i spol

U novije doba u cijelom je svijetu porastao broj istraživanja odnosa jezika i spola. „Tek u 50-im godinama prošlog stoljeća započeli su pokušaji otkrivanja generalnih pravila jezičnoga prikaza nove socijalne stvarnosti.“ (Breglec 2015: 210) Rodne razlike proizlaze iz različitih društvenih uloga i stereotipno konstruiranih očekivanja pripisanih muškarcima, odnosno ženama. Očituju se u različitim društvenim sferama, ali isto toliko i u jeziku. Kako bismo znali što uopće znači rodna, spolna i jezična (ne)ravnopravnost kojom se bavi ovaj završni rad, potrebno je najprije teorijski odrediti i razlikovati pojmove.

2.1 Teorijska određenja pojmova

Vjerojatno se rijetko pitamo što je to jezik, odnosno ne osjećamo potrebu za tim jer jezik učimo od rođenja i znanje jezika je automatizirano. Zahvaljujući jeziku možemo komunicirati, razumijevati, misliti – bez imalo napora i razmišljanja o tome. „Osim što se jezikom služimo u komunikaciji, njime oblikujemo svoje misli i znanja i prenosimo ih. Znanje koje usvajamo stječemo preko govorenog ili pisanog jezika.“ (http://bib.irb.hr/datoteka/764990.to_je_jezik-HrzicaPeretic.pdf) Jezik je sustav simbola i pravila kojima se ti simboli povezuju u veće cjeline. Govor je sredstvo kojim se jezične cjeline prenose, odnosno – proizvodnja zvukova koji prenose jezične simbole. „Jezik je otvoreni, dinamični polisistem što odražava socijalne odnose jezičnog, odnosno kulturnog prostora. Socijalna struktura utječe na jezik, a uporabni obrasci koreliraju sa socijalnim atributima, što znači i s rodom.“ (Glovacki-Bernardi 2008: 45)

Osnovna razlika između roda i spola definirana je razlikom između biološkoga i društvenoga/kulturološkoga – spol je ono što nas biološki određuje, a rod ono što nas društveno/kulturološki određuje. Novije definicije nešto su opsežnije. Prema definiciji Vijeća Europe rod je „društveno konstruirana definicija muškarca i žene. To je društveno oblikovanje biološkog spola, određeno shvaćanjem zadataka, djelovanja i uloga pripisanih muškarcima i ženama, u društvu, u javnom i privatnom životu. To je kulturološki specifična definicija ženskosti i muškosti, i prema tome je promjenljiva u vremenu i prostoru. Rod se razlikuje od spola po tome što nije biološki determiniran. Prema tom razlikovanju spol je povezan uz

biologiju, dok su rodni identiteti muškaraca i žena u bilo kojem društvu društveno i psihološki (što znači povijesno i kulturološki) definirani. Biološki i fizički uvjeti (kromosomi, vanjski i unutarnji spolni organi, hormonalni status, sekundarne spolne karakteristike) vode do određenja muškog i ženskog spola. Da bi se odredio rod treba uzeti u obzir društvenu i kulturalnu percepciju muških i ženskih karakteristika i uloga.“ (<https://croatia.ihollaback.org/rjecnik/spolno—rodni-rjecnik/>) Dakle, dio definicije određuje rod prema djelovanju, zadatcima i obrascima ponašanja koji su pripisani i karakteristični za žene ili muškarce, ovisno o povijesti i kulturi. „Rod je naučen kroz proces socijalizacije i kroz kulturu određenog društva. Djeca uče svoj rod od rođenja. Uče kako se ponašati da bi bili percipirani od drugih, ali i od sebe, kao muškarci i žene.“ (<http://www.sezamweb.net/hr/spol-i-rod/>) Rod je (manje ili više) važan konstrukt identiteta osobe i posljedično tome vlastitoga samopoimanja i samodefiniranja. „Ako je meni osobno moj rod, to što sam žena, važan za identitet i moje samopoimanje i izražavanje, onda sam ja sociologinja, feministkinja, aktivistkinja, građanka, i tako dalje, jer hrvatski jezik mi (nam) dopušta da se izražavam u skladu s rodom, a feministička borba i nasljeđe omogućili su rodno osviješteno izražavanje.“ (<https://blog.vecernji.hr/s-s-s/ima-li-jezik-rod-5441>)

Stavimo li naglasak na tezu da je jedna od odrednica roda djelovanje i zadatci, u daljnjem tekstu vidjet ćemo kako se jezik tome prilagodio jer zanimljivo je primijetiti kako je najviše jezične neravnopravnosti i diskriminacije upravo u nazivima zanimanja.

2.2 Rodno osjetljiv jezik

Danas, u drugom desetljeću 21. stoljeća možemo reći kako se borba za ravnopravnost spolova nalazi u novoj fazi. Zakonska rodna ravnopravnost postignuta je u velikom broju zemalja gdje različiti zakonski akti reguliraju i zabranjuju diskriminaciju na osnovu spola, odnosno roda. Međutim, sveobuhvatna, puna ravnopravnost ne može se postići samo zakonskim sredstvima, ona zapravo podrazumijeva rodno senzibiliziranje čitavoga društva (usp. Kuzmanović Jovanović 2013: 2).

Rodno osjetljiv jezik obično se veže uz upotrebu ženskoga roda imenica koje znače zanimanja i titule, ali on svakako nije samo to. Rodno osjetljiv jezik termin je kojim se teži tome da jezik pomogne u ostvarivanju ljudskih prava i doprinese jednakoj vidljivosti žena i

muškaraca u društvu. To je samo dio problematike koju zovemo politički korektan govor, a usklađen je sa zahtjevima iz *Deklaracije o ljudskim pravima* u kojoj se navodi da nitko ne smije biti diskriminiran jezikom (usp. Breglec 2015: 206).

Pitanje rodno osjetljivoga jezika iznimno je važno jer je rodno osjetljiv jezik, prije svega, značajno društveno i ideološko pitanje koje doprinosi većoj demokratizaciji društva osiguravanjem veće vidljivosti ženama i priznavanjem ženskoga rada. Rodno osjetljiv jezik jedan je od važnih elemenata promocije novih rodnih odnosa, a ujedno pomaže i u afirmaciji ženskoga prisustva, iskustva, perspektive i općega doprinosa društvu. Pritom, ne samo da ne narušava strukturu jezika, već treba biti i jest odraz nove društvene stvarnosti, u kojoj su tradicionalne rodne uloge u velikoj mjeri dovedene u pitanje. Rodno osjetljiv jezik ne prihvaća jedan rod, ne prihvaća podrazumijevanje niti bilo kakav oblik dominacije i diskriminacije jednoga roda nad drugim – stoga je jasna težnja i cilj uvođenja rodno osjetljivoga jezika u sve sfere života.

3. Feministička lingvistika

Shvaćajući jezik kao živu tvorevinu i odraz društvene hijerarhije, feministička lingvistika preuzela je zadatak ne samo opisati jezičnu normu i sustav, već ih kao takve kritizirati i ukazivati na nedostatke u jeziku, jednako kao i nuditi bolja rješenja. „Žene osjećaju da su prikraćene i u jeziku i u govoru, te u onome što ovi o njima prenose. Osjećaju potrebu da taj fenomen analiziraju, te da odgonetnu sve veći broj primjera u kojima jezik na neki način diskriminira žene.“ (Iveković 1980: 70) Feministička lingvistika stoga je interdisciplinarno i plodno područje koje uključuje istraživanja tema poput, primjerice, (ne)opravdanosti razlikovanja muškoga i ženskoga jezika, izvanjezične uvjetovanosti tih razlika, načina istraživanja društvene nejednakosti u jeziku i slično.

3.1 Početak feminističke lingvistike

Početak feminističke lingvistike datira iz sedamdesetih godina 20. st. kada izlazi knjiga *Language and Women's Place* autorice Robin Lakoff. Lakoff je u svojoj knjizi tvrdila da žene drugačije govore što je posljedica podređenoga položaja, žrtve su patrijarhata, bez moći i autoriteta (usp. Iveković 1980: 199). Dvije godine kasnije objavila je knjigu istoga naslova u kojoj iznosi svoje viđenje veze između jezika i govornika, odnosno smatra kako između njih postoji reverzibilan odnos – govornici rabe jezik, ali i jezik rabi njih (Lakoff 1973: 45; 1975: 3). Robin Lakoff najviše zanima kako se jezikom proizvodi društvena nejednakost između žena i muškaraca. Nastojeći ilustrirati razlike između ženskoga i muškoga jezika, Lakoff (1973: 49-57; 1975: 8-19) upozorava na određene leksičke, sintaktičke i prozodijske potvrde tih razlika.

Važna je autorica u području feminističke lingvistike i Deborah Tannen koja u svojim knjigama *Man Made Language* Dale Spender i *You Just Don't Understand* također razmatra ishodišne teme feminističke lingvistike.

3.2 Teze i zagovori

Polazna je pretpostavka feminističke lingvistike da je ženski govor drugačiji naspram govora muškaraca, i u sadržaju i u izrazu, što je posljedica muške dominacije nad ženama i ženske podređenosti njima uslijed različitih tipova socijalizacije – te se bore upravo protiv te dominacije koju muški rod ostvaruje u jeziku. Feministkinje u svojim radovima odgovaraju na neka od sljedećih pitanja: na koji se način žene prikazuje u jeziku, kako one govore i kako se ponašaju u razgovoru naspram muškaraca, jesu li podređene u komunikaciji s muškarcima, koja je uloga institucija, medija i drugih društvenih struktura u formiranju i očuvanju rodne ideologije u govoru i sl.

Feministička lingvistika opisala je na koji se način ženski rod pojavljuje u jeziku te zaključila kako se on prilagodio i prihvatio patrijarhalno društvo pri čemu je pozicija žena nejednaka poziciji muškaraca, no važno je već sada uočiti da nije jezik taj koji čuva patrijarhat, već oni koji se njime služe. Rečenica „Jezik je ogledalo društva“ jasno ukazuje da će ono što je prisutno u društvu, biti prisutno i u jeziku, odnosno – ono čega nema u društvu, nema niti u jeziku. Feminističke lingvistkinje stoga zahtijevaju da se žene u pisanom i govornom jeziku tretiraju kao samostalna i ravnopravna ljudska bića, poput muškaraca (usp. Ćopić 2015: 217). Argumentirano kritiziraju i opovrgavaju tvrdnje strukturalističkih istraživanja jezika po kojima je muški gramatički rod rodno neutralan, osobito u imenicama koje određuju uloge, titule, profesije i društvene uloge te s druge strane nude empirijske dokaze o vezi između gramatičkoga roda u jeziku i rodne uloga muškaraca i žena u društvu (usp. Filipović 2012: 86). Iako diskreditirani i često omalovažavani, feministički pokušaji i općenito feministička lingvistika, rezultirali su uvođenjem vrijednih pojmova koji izražavaju percepcije i iskustva, pojave i odgovarajuće pojmove iz perspektive žena, poput *podizanja svijesti*, *silovanja u braku*, *spolnog uznemiravanja*, *zlostavljanja*, *seksizma*, pa i samoga *feminizma* koji nisu mogli postojati u jeziku koji odražava androcentrični pogled na svijet (<https://blog.vecernji.hr/s-s-s/ima-li-jezik-rod-5441>).

Feminističke lingvistkinje u jeziku vide osobitu važnost, smatraju da se posredstvom jezika može mijenjati i društvo te se bore protiv seksizma u jeziku, ali i u društvu općenito. Svjesne su da te promjene same ne mogu promijeniti društvo, ali u jeziku prepoznaju ključni faktor i smatraju da jezik ima središnji utjecaj na društveni sustav i da je jezik taj, koji među ostalim, daje poticaj za diskriminaciju koja često kroz jezik, isprva, nije vidljiva. Svojim

raspravama i istraživanjima feminističke lingvistkinje inicirale su brojna jezična rješenja, pobudile svijest o ravnopravnosti u svim segmentima kao ključnom faktorom stabilnoga društva. Konačno, sama pojava feminističke lingvistike velika je i značajna poruka, baš kao i one poruke koje feminističke lingvistkinje u svom djelovanju i radovima šalju.

4. Jezik je muškoga roda?

U istraživanju roda i jezične interakcije u posljednjem se desetljeću dogodio pomak s usmjerenosti na rodno uvjetovane razlike i nejednakosti na interakcijsko konstruiranje roda ili aspekta roda. Jedna od poteškoća koja se pojavljuje u takvim istraživanjima jest činjenica da se žensko ponašanje u komunikacijskoj interakciji uvijek određuje u odnosu prema muškom ponašanju, što znači da se obrasci muške komunikacijske interakcije postavljaju kao norma (usp. Glovacki-Bernardi 2008: 65).

4.1 Dominacija muškoga roda u jeziku

Muška se dominacija očituje na svim nivoima kulture, u svakodnevnim interakcijama, prenosi se s generacije na generaciju dijeljenjem sustava simbola – uključujući i jezik. Jezik, način razmišljanja i komuniciranja s drugima ostvaruje i utjelovljuje mušku dominaciju. Ono što je u jeziku muško jest općenito i osnovno, a ono što je žensko jest sporedno i/ili neodobravano. Iako se ovaj završni rad prvenstveno fokusira na rodno-gramatičku (ne)ravnopravnost, odnosno na dominaciju muškoga roda koji vlada pod krinkom neutralnoga, važno je spomenuti da dominacija postoji i u načinu izražavanja, temama, odabiru jezičnih konstrukcija i sl. te je upravo svaka od tih dominacija tema feminističke lingvistike, i u međusobnoj su koleraciji.

Govore li žene drugačije? Drugim jezikom u pravom smislu, dakako, ipak ne, iako već spomenuta Robin Lakoff upotrebljava termine *muški* i *ženski jezik*. Ali na sematičkoj razini pa i na razini društvenoga ponašanja, mimike i intonacije, kod žena postoje neke dosta tipične varijante (usp. Iveković 1980: 70). Žene u svom govoru češće biraju formulacije koje slabe njihov iskaz ili iskaz pretvaraju u pitanje, kao na primjer: *Čini se da..., Zar nije...?* (usp. Iveković 1980: 76). Češće koriste i oblike koji im oduzimaju vrijednost, primjerice *To je samo moja ideja...* te radije koriste kondicional nego prezentski oblik. Muškarac će reći *želim* ili *hoću* dok će žena radije reći *željela bih* ili *htjela bih*. Znači li to da žene osjećaju određeni strah u konverzaciji s muškarcima i da su uistinu podređene? Prije je doista bilo tako, no u današnjem, modernom društvu, sve je manje žena koje se boje iznijeti svoje mišljenje jer gotovo da više nema posla ili funkcije koju ne može obavljati žena jednako dobro, ili čak i

bolje, u odnosu na muškarce. Žene u politici, biznisu, medijima kompetentne su, uvjerljive, čak i agresivnije od muškaraca. Treba imati na umu kako dolaze u sredine u kojima dominiraju muškarci sa svojim normama ponašanja i uzusima, a da bi ih svi ozbiljno shvatili, prihvatile su, najčešće svjesno, nove (muške) norme i modele (usp. Granić 2005: 202). Mušku dominaciju i ženski strah u govoru možemo pripisati kulturi koja je do nedavno muškarce prikazivala kao superiorna bića. „Stvar se postiže odgojem. Stara je poslovice – koja postoji kod svih naroda – „ženi je šutnja zlato“. Kako je ženi prema srednjovjekovnoj spolnoj podjeli rada, pripala samo ograničena sfera iskustava i manji dio manje uglednih zanimanja, to je ona govorila i znala govoriti samo o tom svom iskustvu i iz njega.“ (Iveković 1980: 71)

Ženski je govor emocionalniji, za razliku od muškoga koji je agresivniji i racionalniji. Za žene se smatra da su po prirodi nježnije od muškaraca pa se to može primijetiti čak i u govoru. One u razgovor unose emocije koje su im izrazitno važne, znatno više koriste neverbalne znakove u komunikaciji, što bismo ponovno pripisali upravo emocijama. Pretežno teže korištenju standardnoga jezika i puno se češće ispravljaju. Muška dominacija očituje se u intonaciji, sadržaju i izrazu, no ovisi o brojnim parametrima kao što je dob, kultura, društveni status, obrazovanje itd. Osim što ih smatramo po prirodi agresivnijim od žena, razgovor između muškarca i žene često se označava kao kooperativan, odnosno onaj koji izbjegava konflikt (kod žena) naspram konfrontativnoga (kod muškaraca). Ženski se govor smatra afektivnim, a muški instrumentalnim – odnosno, žene su u konverzaciji usmjerene na stvaranje prisnosti i složnosti, a muškarci na uspostavljanje autonomne pozicije, neovisne o sugovornicima (usp. Tannen 1990: 188). Tipične rodne razlike očituju se i u korištenju različitih funkcija humora. Muški govornici u svakodnevnom razgovoru koriste humor kako bi naglasili status moći i impresionirali ostale sudionike/ce u razgovoru, dok pak s druge strane žene koriste humor kako bi stvorile i održale solidarnost grupe. Primarna funkcija humora u ženskim kontekstima je druženje i zabava (usp. Glovacki-Bernardi 2008: 65).

4.2 Krinka neutralnosti i primjeri podrazumijevanja

Muški rod dominira jezikom time što se smatra da je taj rod ujedno i neutralan. Ako je neka imenica muškoga roda, podrazumijeva se da u nju pripada i ženski rod. Određeni rod se „podrazumijeva“, i taj rod je muški. Žene, pak, nemaju jednaku mogućnost biti rod koji se

„podrazumijeva“. Posredstvom jezika umanjuje se njihova vrijednost, njihova vidljivost je ograničena, i zaista, u jeziku su latentno diskriminirane (usp. Čopić 2015: 218).

Muški je rod neobilježen, a ženski obilježen, što znači da muški rod može obuhvaćati i muške i ženske osobe, a ženski rod samo ženske (usp. Babić 2006: 82). Iskaz *Hrvatska ima oko 4 milijuna stanovnika* ne znači da je toliko samo muškaraca, već to obuhvaća i stanovnice. Ali kada se želi naglasiti da nešto vrijedi samo za žene, tada se to mora izreći imenicom za ženske osobe jer je ženski rod obilježen (usp. Babić 2006: 82). Krinku neutralnosti najbolje je prikazati primjerima podrazumijevanja. *Korisnik trenutno nije u mogućnosti odgovoriti na poziv*. Ne postoji nikakva zapreka da bi bilo rečeno: *Korisnik ili korisnica trenutno nije u mogućnosti odgovoriti na poziv*. No, u neutralnoj situaciji imenica muškoga roda zastupa oba spola, ona je, dakle, neutralizirana s obzirom na spol. Iako, nije svejedno kako se netko ili nešto naziva, odnosno označava. Primjer *čovjek* i *žena* u istoj rečenici često je prisutan u svakodnevnom govoru, ali i u medijima. Znači li to da žena nije čovjek? Navodim (vlastiti) primjer: *Nepoznati čovjek ukrao je ženi torbicu pri povratku s posla*. Također, svi smo se vjerojatno susreli s rečenicom: *Svi su ljudi braća!* Zašto ne bismo rekli: *Svi su ljudi sestre?* Rodna upotreba muškoga gramatičkog roda uz opravdanje da je neutralan i da podrazumijeva i žene, narušava rodnu ravnopravnost. Ako već postoje norme koje se odnose na žene (ženski gramatički rod, sufiksi, itd.), nema razloga da žene u jeziku budu nevidljive ili da se one podrazumijevaju u muškom gramatičkom rodu (<http://www.6yka.com/novosti/ne-postoji-nikakav-ni-gramaticki-ni-drustveni-razlog-zasto-bismo-premijerku-nazivali-premijer>).

Hrvatski jezik ima bogatu morfološku strukturu, njime je jednostavno izraziti i prepoznati rodni identitet, no unatoč tome, u brojnim se konstrukcijama preferira muški rod. Lingvistkinja Svenka Savić navodi primjer iz matematičkog udžbenika: *Matematičari su već oko 1840. godine pisali prve kompjuterske programe*. Naravno, forma ove rečenice upućuje na pomisao da se radi o muškarcima, no upravo Savić ističe kako je poznata činjenica da je prvi kompjuterski program napravila žena, matematičarka Ada Lovelace. Radi li se u ovom slučaju stvarno o seksizmu i diskriminaciji u jeziku? Sljedeći je primjer rečenica: *Studenti su pitali*. Oblik *studenti* množina je imenice *student*, gramatički jest muškoga roda, ali označava i muške i ženske osobe, i muški i ženski spol. Paralelna upotreba oblika množine i muškoga i ženskoga roda (*Studenti i studentice su pitali/pitale*) u sukobu je s jednim od temeljnih obilježja jezika – ekonomičnošću, i kao takva pokazuje se pleonastičnom jer nam jezik nudi ekonomičniji oblik iskaza koji nije diskriminatoran (usp. Breglec 2015: 208).

Odgovor na ovakva pitanja daje Hana Čopić u svom radu *Žene i jezik*. „Zbog čega muški rod dominira jezikom, skriven pod plaštom neutralnog „ljudskog“ roda? Najčešće se plasira jedna te ista bajka – *žene se podrazumijevaju*, pošto su i žene ljudi. Drugo je objašnjenje da jezik teži ekonomičnosti, što znači da ima zadatak da iznjedri iskaz u optimalnom, odnosno minimalnom broju jezičnih jedinica, te se zbog toga koristi opcija samo jednog roda. Vodeći lingvisti u ovoj oblasti čak tvrde da u pojedinim slučajevima, kada treba izvesti neku imenicu muškog roda, „sam jezik postavlja barijeru“. Nije nego – mišljenje je postavlja. Ja nisam „korisnik“, već „korisnica“, niti sam „vlasnik“, nego sam „vlasnica“. Ja sam žena, i ne osjećam potrebu da se podrazumijevam.“ (Čopić 2015: 220) Nadalje, Zrinjka Glovacki-Bernardi u svojoj knjizi *Kad student zatrudni*, također komentira shvaćanje da je rodna uporaba imenica spolno neodređena, na sljedećim primjerima: „slušatelj – označava uopćeni tip; vuk – označava vrstu; liječnik – označava zanimanje. U navedenim su primjerima imenice ambivalentne – ne može se naime razlikovati odnose li se na žene ili muškarce, a takvi se oblici koriste osobito u kontekstu u kojem spol imenovane osobe nije važan ili kada se radi o skupinama u kojima su zastupljena oba spola. Međutim, ono što odmah privlači pažnju jest da se spolno nedefinirana uporaba izjednačuje isključivo s maskulinumom, iako postoje i odgovarajuće ženske imenice. To zapravo znači da se muškarac smatra prototipom predstavnikom vrste. Posljedica je takvog shvaćanja da žene u jeziku nisu vidljive. U većini slučajeva gramatički rod i značenje koreliraju, a to znači da kod imenovanja osoba gramatički rod vrlo često izravno podrazumijeva i spol.“ (Glovacki-Bernardi 2008: 86-87)

Ustrajanje na lingvističkoj akciji, odnosno jezičnoj prilagodbi nužno je u svim onim područjima gdje jezična formulacija može izravno uvjetovati stvarnu diskriminaciju.

5. (NE)postojanje imenica ženskoga roda

Večer je, uskoro će 21 sat, otišli ste u trgovinu po mlijeko za sutrašnji doručak, a na razglasu se čuje: *Poštovani kupci, uskoro zatvaramo poslovnicu, krenite prema blagajni.* (Navodimo vlastiti primjer, op.) Ja nisam kupac, ali sam... Kupkinja? S druge strane, sasvim je uobičajeno da se podrazumijevam kao kupac?

Rada Borić, feministkinja, profesorica i (bivša) voditeljica *Centra za ženske studije* autorica je rodnoga rječnika, prvoga Finsko-hrvatsko-finskog rječnika (2007.). „Doista, kad danas razmišljam o svome Finsko-hrvatsko-finskom rječniku, čini mi se da se nikad ne bih prihvatila rada na njemu da sam znala kako je to složen posao... Ipak, danas sam ponosna da je to prvi rodni rječnik, da sam uspjela uključiti u njega i svoja znanja iz feminističke lingvistike, pritom uživala svaku imenicu muškoga roda ženski »oroditi«, makar je to udvostručilo moj posao. Mislim da bi, (...), možda poslovni rječnik trebao biti upravo prvi koji poštuje oba roda, budući da se u njemu posebice navode zanimanja. Ne znam bi li nas to oplemenilo, možda bi nas, dugoročno, naučilo uzajamnom poštovanju, ali bi sigurno bio kamenčić u mozaiku poštovanja rodne ravnopravnosti.“ (<https://www.libela.org/vijesti/1313-danas-vec-i-sama-rijec-feminizam-izaziva-zazor/>)

Rada Borić 2007. godine je sa svojim suradnicima uz potporu Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske ponudila u knjizi *Pojmovnik rodne terminologije* pojašnjenje pojmova vezanih uz ravnopravnost muškaraca i žena u jedinicama koje sadrže definiciju pojma koji se koristi u različitim službenim dokumentima Europske unije. Pojmovnik sadrži 179 jedinica – 143 opisuju zadani pojam dok 36 upućuje na srodan pojam. Namjera je odabrane pojmove učiniti što pristupačnijima za opću uporabu, stoga su pri njihovom objašnjavanju korišteni jednoznačni koncepti. Treba napomenuti kako moguća teorijska proturječja i višeslojnost tumačenja nisu izbjegavana, no pri tome se vodilo računa da se ne izgubi prevladavajuće značenje pojma. U *Pojmovniku* se pokušava, s feminističkoga motrišta, detaljnije objasniti njihova slojevitost, a ako za neki pojam ne postoji prijevodna inačica koja bi odmah upućivala na područje ravnopravnosti spolova, pojam se pokušalo objasniti iz rodne perspektive. Neki od pojmova koji se nalaze u *Pojmovniku* jesu: *antidiskriminacijski zakon, demokratski deficit, diskriminacija po spolu, diskriminacija po jeziku, feministkinje/feministi, ilegalni rad, javno/privatno, mentorstvo, nezaposlenost, seksualna orijentacija, seksualna prava, rodno izražavanje, rodno neutralan* itd.

(https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Publikacija_Pojmovnik%20rodne%20terminologije%20prema%20standardima%20Europske%20unije.pdf)

5.1 Mocijski parnjaci

Imenice suprotnoga spola u mocijskom odnosu čine mocijski par, odnosno one su jedna drugoj mocijski parnjak, a mogu biti leksički i tvorbeni. U tvorbi mocijskih parnjaka prevladava tvorba ženskoga parnjaka, što znači da je muški parnjak osnovni član u tom tvorbenom procesu pa se uvriježila misao da je mocijska tvorba usmjerena samo od imenice muškoga roda prema imenici ženskoga roda.

„U područja na kojim se odstupa od upotrebe ženskog lika profesijske imenice ulaze: diplome o zvanju stečenom školovanjem, nazivi škola (npr. Škola za odgajatelje), filmski i TV natpisi na kojima se ipak sretnu asistentica, odnosno sekretarica režije, pa i urednica. Sve to zapravo je i bilo poticaj da se nešto više kaže ne samo o upotrebi mocijskih parnjaka nego i o mogućnosti normiranja upotrebe ženskog mocijskog parnjaka, pri čemu u obzir treba uzeti stvarnu potrebu za ženskim likom (usp. Barić 1987: 15).

Primjer koji je naveden na početku ovoga poglavlja (*kupac/kupci*) nema svoga mocijskog parnjaka. Razlog tomu je što se mocijski parnjak nije ostvario zbog mogućih bioloških, povijesno-tradicijskih i sličnih razloga.

5.2 Nazivi zanimanja

Ne samo da u jeziku nije postojao ženski naziv za zanimanja nedostupna ženi, nego je kategorija ženskoga roda bila rezervirana za omalovažavanje, izražavanje prezira, podsmijeha. Kada se govori o muškim zvanjima na vrhu društvene ljestvice, onda se ženski rod nekih naslijeđenih imenica neutralizira maskulinskom kongruencijom, a društveno negativno ponašanje izražava se obavezno ženskim rodом (usp. Bukarica 1999: 17). Stoga i same žene u početku inzistiraju na upotrebi profesijskoga naziva muškoga roda jer su smatrale da novonastali ženski oblici nemaju jednaku semantičku vrijednost. Iako se prepoznaje isti leksem, a razlike su samo u sufiksima koji spolno determiniraju vršitelja radnje, cijela riječ

dobivala je semantičku vrijednost „drugog reda“, i to na eksplicitnoj razini (usp. Granić 2005: 197).

Već smo na početku spomenuli nazive zanimanja, koja su, osim tradicionalnih ženskih zanimanja kao što su medicinska sestra ili kućanica, uglavnom, također u muškom rodu. Loši primjeri su, recimo, oglasi za posao gdje se ozbiljna zanimanja i funkcije navode samo u muškom rodu, npr. direktor, profesor, pedagog i sl. dok su isključivo ženske imenice korištene uz najslabije plaćena mjesta poput čistačice, konobarice ili spremačice. Stoga bi uporaba rodno osjetljivoga jezika u ovom kontekstu vrednovanja rada bila pozitivna promjena jer bi se na taj način pridonijelo afirmaciji žena u profesionalnim djelatnostima, funkcijama i zanimanjima. Automatski bi to značilo da se ženskom titulom ženi daje na značenju i vrijednosti te ona i u svijesti svakoga čovjeka zaista postaje ekvivalentna s muškarcem (<https://gradjankezaustavnepromjene.wordpress.com/2017/06/27/ne-postoji-nikakav-ni-gramaticki-ni-drustveni-razlog-zasto-bismo-premijerku-nazivali-premijer/>).

Svi ćemo vjerojatno reći *čistačica*, *konobarica*, *blagajnica*, ali hoćemo li reći *kirurginja*, *pilotkinja*...? No, čak i kada bismo to željeli, što je s onim nazivima za koje uopće ne postoji oblik imenice ženskoga roda, odnosno s imenicama koje nemaju svoga mocijskog parnjaka: *poslovođa*, *poslodavac*, *pekar*, *vlakovođa*, *strojovođa*, *trgovac*... Lijeva kolona *Slike 5.2.1* predstavlja imenice, uglavnom nazive zanimanja za koje ne postoje oblici u oba roda, dok desna kolona predstavlja samo prijedloge novih inačica (više u 7. poglavlju). Zanimljivo je da su svi postojeći nazivi zanimanja u muškom rodu, osim prvoga primjera. Prisjetimo se rečenice s početka ovoga potpoglavlja o nazivima zanimanja, koja su, osim tradicionalnih ženskih zanimanja kao što su medicinska sestra ili kućanica, uglavnom, također u muškom rodu. Dadilja je tradicionalno žensko i uglavnom samo žensko zanimanje pa iz tog razloga ne postoji oblik muškoga roda jer to očito nije nikada bilo potrebno.

dadiljac	dadilja
misililac	misiliteljica
spasitelj	spasiteljica
ronioc	ronilica
lugar	lugarica
bagerist	bageristica
varioc	varilica
krovopokrivač	krovopokrivačica
limar	limarica
činovnik	činovnica
vatrogasac	vatrogaskinja

Slika 5.2.1 Novi oblici imenica u hrvatskom jeziku

Jezik koji koristimo samo je odraz stanja u društvu jer je kod nas, u najvećem broju slučajeva, sasvim uobičajeno da su muškarci direktori i stručnjaci, a žene sekretarice ili spremačice. Trebamo se pitati je li navika naših ljudi zaista takva, da bi im postalo strano, kada bismo počeli upotrebljavati nazive za žene u ženskom obliku. Ženski nazivi bi se lako prihvatili, i zbog toga, što bi njihova upotreba bila i u duhu našega jezika, pa bi se to više proširilo (usp. Glovacki-Bernardi 2008: 80).

„Ima nekoliko mogućnosti da se pokaže da razumijemo što nam jezik čini. Korištenje kose crte stvara problem kad se radi o kongruenciji, slaganju riječi u rečenici. Lako je kosu crtu staviti u oglas kad se traži radno mjesto, na primjer, prevoditelj/ica. Ali, kad treba napisati: prevoditelj/ica koji/a... – onda to čini stvari složenijima. Ali, važno je onda bar jednom navesti mogućnost i navesti da kad pišemo u muškom rodu (a ja ne prihvaćam da je muški rod generički jer nas sve ne predstavlja), želimo da čitatelji/ice znaju da ne izostavljamo ženski rod. Dakle, stvar je u tome da valja posvijestiti ono što radimo, odnosno, ono što nama radi jezik.“ (<https://www.libela.org/vijesti/1313-danas-vec-i-sama-rijec-feminizam-izaziva-zazor/>)

Kada govorimo o riječima u materinskom jeziku koje označavaju ženska zanimanja, onda se obično grade nove riječi posebnim oblicima za žene i muškarce. Npr. učiteljica – ženski učitelj, pomoćnica – ženski pomoćnik, ali – samo kućna pomoćnica, ne i kućni pomoćnik. Kako god, kada govorimo o novim zanimanjima, zvanjima, poslovima, pozicijama ili titulama koje nekad nisu bile „ženske“, suočavamo se s dvojmom, treba li reći: *Ivana S. inženjer kemije* ili *Ivana S. inženjerka kemije* (usp. Breglec 2015: 211).

Ženske profesijske imenice pojavile su se kada je to i društvena stvarnost omogućila. Naime, dok su u prošlosti mnoga zanimanja bila namijenjena muškarcima, osobito u prvoj polovici 20. stoljeća, logično je kako su tada postojale isključivo profesijske imenice u muškom rodu, a napredovanjem društvene situacije, pa i feminizma, dolazi do promjene ženine uloge u društvu. Odnosno, nova društvena situacija omogućila je ženama bavljenje tim „muškim“ profesijama te se jezična situacija morala prilagoditi. Stoga su se i javili ženski oblici profesijskih imenica i time su uspostavljeni mocijski parovi (usp. Barić 1987: 15).

Kako bi se naglasila novonastala jednakost žena i muškaraca u sferi rada, u hrvatskome su se jeziku za ženska zanimanja upotrebljavali muški oblici. Naime, osobe i muškoga i ženskoga spola u određenom periodu imenovali su se istom imenicom – *profesor*, *doktor*, *predsjednik* (usp. Vince prema Bukarica 1999: 7). Također, zanimljivo je kako su se ženske osobe oslovljavale i kao – *gospođa profesor*, *gospođa predsjednik*, *drugarica direktor*. Postoje i oni koji zagovaraju upotrebu sročničke veze – *drugarica direktorica* (usp. Babić 2006: 83).

Važno je napomenuti kako su danas žene još prisutnije i djeluju na gotovo svim područjima i djelatnostima, nerijetko su na visokim funkcijama, i zato su opravdana i razumljiva nastojanja da se ta zvanja tvorbeno označe, ali i da se odbace prethodno spomenuta oslovljavanja poput *gospođa profesor*. Tako niču novi ženski parnjaci dosadašnjim „muškim“ zvanjima i zanimanjima, nastaju novi mocijski parovi, a jezik se obogaćuje novim tvorbenim jedinicama.

5.3 Jezik ne diskriminira na razini gramatike?

U vezi s tim, postoje dva gledišta. Prvo je ono koje predstavljamo tijekom cijeloga završnog rada, odnosno teza da podrazumijevanje žena u muškom rodu,

nedostatak/nepostojanje mocijskih parnjaka itekako utječe na opću društvenu sliku poimanja žena u stvarnom društvenom kontekstu, kao i na rodnu diskriminaciju i nejednakost koju gramatički rod uzrokuje. Drugo je gledište da gramatički rod nema veze s ideološkim i društvenim te, kao što je prethodno navedeno, rodna uporaba imenica spolno je neodređena i ne izaziva diskriminaciju.

„Govorimo da idemo liječniku, kardiologu, zubaru, iako nas iza vrata često dočekuje žena, a ponekad i znamo da će tamo biti žena. Kada tako govorimo, nas zanima samo posao koji stoji iza naziva zanimanja, a ne i spol osobe koja taj posao obavlja.“ (Barić 1987: 18)

Zrinka Breglec tvrdi da na razini gramatike ne možemo govoriti o diskriminaciji. „Jezik je zatvoren sustav koji funkcionira po određenim pravilima, a i imenički je rod gramatička kategorija koja se odražava na riječima pridruženima imenici. Međutim, jezik može biti diskriminatoran na razini leksika, ustaljenih sintagmi i fraza, tj. preciznije, na razini njihove upotrebe.“ (Breglec 2015: 205) Dakle, na jezik možemo gledati i kao na zatvoren sustav koji funkcionira po svojim unutarnjim pravilima, a kategorija gramatičkoga roda nema puno veze s referencijalnim spolom. Autorica također smatra da množina muškoga gramatičkog roda označava oba spola. To vrijedi za gramatičke odnose, stoga treba jasno razlučiti gramatički rod od referentnoga spola i odustati od učitavanja bilo kakve diskriminacije u uporabu generičkoga muškog roda. „Neki smatraju da činjenica što maskulinum preteže u pravnom jeziku ni na koji način nije sporna i da ne može biti osnovom za zahtjev za promjenama u uporabi jezika. Objašnjava se da je gramatički rod uvjetovan načelom uopćavanja i da se stoga muški oblici ne odnose izravno i isključivo na muškarce. Zastupanje ovoga stava znači da se generičkom maskulinumu pridodaje semantička markiranost neutralan.“ (Glovacki-Bernardi 2008: 87) Ovakve teze suprotstavljaju se tezama feministkinja. „Neke feministkinje jezičnim seksizmima proglašavaju neparne imenice. Valja naglasiti da nije pritom jezik taj koji diskriminira, nego je jezična zajednica iz nekog razloga imala potrebu za samo jednim parnjakom, oblikovala ga te ga nastavila rabiti.“ (Breglec 2015: 210)

Slika 5.3.1 predstavlja primjer komentara lingvistkinje Katarine Šekrst na društvenoj mreži Facebook koji je suprotan gledištu feministkinja i znanstvenica koje se bave ovom temom.

Kristina Šekrst kad su mene već blokirali, potičem vas da ostavite pokoji komentar koji ističe:

- gramatički rod nema veze s društvenim
 - to što je "noga" ženskoga roda, a "mozak" muškoga oslikava jednu bitnu stvar društva, a to je da imenice na suglasnik obično su muškoga roda, a imenice na -a ženskoga roda, ništa više od toga
 - gramatički rod kao imenska klasa nema nikakve veće implikacije od toga što se radi o prilagodbi imenica postojećim obrascima
 - to što je u svahiliju riječ za penis u kategoriji s drvećem, ne znači da je veličine sekvoje
 - riječi kao "znalac" ili "mudrac" ne odnose se na muški rod u stvarnosti nego su neutralnoga značenja jer tvorbena nemaju svoj mocijski parnjak.
- utjerivanjem i izmišljanjem raznih riječi ističe se nepotrebno rod umjesto funkcije i svojstva

Unlike · Reply · 3 · 9 mins

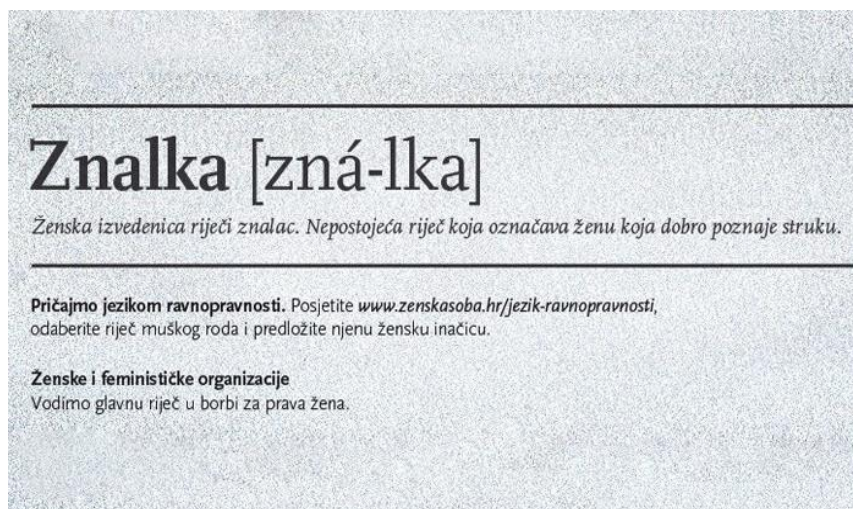
Slika 5.3.1 Komentar lingvistkinje na društvenoj mreži Facebook

6. Jezik ravnopravnosti u Hrvatskoj

Jezik ravnopravnosti živi je pojam što znači da se u vezi s njim događaju promjene. O njemu se sve više govori i piše, on više nije nepoznanica niti nešto što nije vrijedno pažnje, najviše zahvaljujući feministkinjama, njihovoj borbi i inicijativama.

6.1 Inicijative

Ženska soba – Centar za seksualna prava feministička je neprofitna organizacija civilnoga društva, osnovana 2002. godine s ciljem prevencije i suzbijanja seksualnoga nasilja, pružanja direktne podrške i pomoći osobama koje su preživjele seksualno nasilje te promocije i zaštite seksualnih prava (<http://zenskasoba.hr/zenska-soba/o-nama/>). Na Međunarodni dan žena, 8. ožujka 2017., centar je organizirao prvu veću i pravu kampanju *Pričajmo jezikom ravnopravnosti* koja, jednim dijelom, traje i danas. Ideja kampanje jest promijeniti imenice muškoga roda u nazivima vlastite organizacije, udruge, internetske stranice i sl. Tim činom bi se imenice muškoga roda u nazivu promijenile u imenice ženskoga roda. Primjerice *Profesionalac d.o.o.*, *Udruga sudaca* i emisija *Student*, postale bi *Profesionalka d.o.o.*, *Udruga sutkinja* i emisija *Studentica*. Promjena naziva bila bi simbolična i privremena te bi se komunicirala putem profilne fotografije na Facebooku ili naslova na internetskoj stranici (<https://www.24sata.hr/news/zenska-soba-poziva-pricajmo-jezikom-ravnopravnosti-514735>). S istom svrhom, gradovi su bili oblijepljeni plakatima:

Slika 6.1.1 Izvedenica riječi znalac

Slika 6.1.2 Izvedenica riječi mislilac

Slika 6.1.3 Izvedenica riječi mudrac

Iako je dio ove kampanje prošao, na internetskoj stranici (<http://zenskasoba.hr/jezik-ravnopravnosti/>) i dalje traje drugi dio – predlaganje ženskih inačica za imenice muškoga roda. Kao što je Rada Borić „orodila“ imenice za svoj rječnik, tako su ovom kampanjom svi

dobili priliku angažirati se i dati prijedloge za nove imenice ženskoga roda: „Tvoj prijedlog bit će spremljen u jedinstveni Rječnik ravnopravnosti koji će izaći i u tiskanom izdanju! Riječi imaju moć promjene, a jezik snažno utječe na psihu društva, njegovu toleranciju i ponašanje. Zato Ženska soba, kao dugogodišnja borkinja (ž.r. borac) za rodnu ravnopravnost, ulaže svoj trud i napore u riječi kao važne generatore promjene, za bolju budućnost žena Hrvatske.“ (<http://zenskasoba.hr/jezik-ravnopravnosti/>)

Slika 6.1.4 Kampanja *Pričajmo jezikom ravnopravnosti*

6.2 Rodno osjetljiv jezik u službenoj uporabi

Činjenica je da se u Hrvatskoj zadnjih godina događa pomak u promicanju jezične ravnopravnosti što najbolje dokazuje izmjena Zakona o ravnopravnosti spolova 2015. godine. Do nedavno, diplome su dobivali *doktori, profesori*... A danas, na diplomi će pisati *doktorica* ili *profesorica*. U već spomenutoj knjizi Zrinjke Glovacki-Bernardi *Kad student zatrudni* (2008), autorica analizira tadašnji Ustav. „Iako hrvatski Ustav ravnopravnost spolova stavlja visoko na ljestvici najviših vrednota, u samom tekstu nema imenica ženskog roda osim imenice majka i osoba. Ova pak potonja imenica ima negativne konotacije, primjerice čl. 65: Dužnost je svih da štite djecu i nemoćne osobe.“ (Glovacki-Bernardi 2008: 87) „U članku 47.

stoji: Vojna obaveza i obrana Republike Hrvatske dužnost je svih za to sposobnih državljana. (...) Budući da ne postoji vojna obaveza za žene, jasno je da se u ovom članku imenica muškog roda državljanin odnosi samo na muškarce, a u ostalim člancima bi se trebalo razumijevati da se odnosi na oba spola, primjerice čl. 45: Hrvatski državljani imaju opće i jednako biračko pravo s navršenih 18 godina u skladu sa zakonom. Što znači i žene i muškarci.“ (Glovacki-Bernardi 2008: 88) „Članak 65. Ustava glasi: Država štiti materinstvo, djecu i mladež (...) Dakle niti u ovom članku što se, bez ikakve dvojbe, odnosi na majke, ne stoji imenica ženskog roda nego se koristi opći pojam srednjeg roda. Sporna se imenica majka pojavljuje u članku u kojem se određuju manjine koje trebaju posebnu zaštitu, zajedno s osobama, koje i u ovom slučaju imaju negativnu konotaciju: Mladež, majke i invalidne osobe imaju pravo na osobitu zaštitu na radu.“ (Glovacki-Bernardi 2008: 89) „Svakako valja primijetiti da se u cijelom tekstu Ustava rabe suvišne posvojne zamjenice, što još više ističe gramatičku muškost, primjerice: Roditelji su odgovorni osigurati pravo djetetu na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti.“ (Glovacki-Bernardi 2008: 89) „Najizazovniji je članak 88., stavak 1 Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju: Student ima pravo na, (...) mirovanje obveze studenta za vrijeme služenja vojnog roka, za vrijeme trudnoće i do godine dana starosti djeteta... U ovom slučaju generički maskulinum student u prvom slučaju izravno upućuje na muški spol jer se radi o služenju vojnog roka. U drugom pak slučaju označava isključivo ženski spol, osim ako zakonodavac ne smatra da bi za vrijeme partneričine trudnoće student mogao zatražiti mirovanje obveza.“ (Glovacki-Bernardi 2008: 91)

Ustav je i dalje isti, članci su i dalje isti. Kako je bilo 2008. godine u analizi autorice Glovacki-Bernardi, tako je i danas. No, Zakon o ravnopravnosti spolova napravio je veliki pomak. Sukladno ovlastima propisanim Zakonom o ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica je razmotrila slučaj iz perspektive relevantnih propisa koji se tiču pitanja rodne osjetljivosti jezika. Polazeći od čl. 5. i čl. 6. Zakona o ravnopravnosti spolova prema kojima žene i muškarci, između ostaloga, moraju imati jednak status s ciljem uklanjanja svake razlike, isključenja ili ograničenja na osnovi spola, Pravobraniteljica načelno preporučuje priklanjanje upotrebi rodno osjetljivoga jezika i korištenju imenica u muškom i ženskom rodu kada god je to u jezičnom smislu prihvatljivo. No tada je bitno ne narušiti prirodnost hrvatskoga jezika i čitljivost teksta, uzimajući u obzir stupanj njegove jezične i sadržajne kompleksnosti. U skladu s time glasi i čl. 14. st. 5. Zakona o ravnopravnosti spolova prema kojem sve obrazovne ustanove, kao i sve druge, moraju u sadržajima svjedodžbi, certifikata, licencija i diploma koristiti jezične standarde sukladno ovome Zakonu, navodeći strukovne kvalifikacije,

zvanja i zanimanja u ženskom, odnosno muškom rodu, ovisno o spolu primatelja/primateljice dokumenta. Također, prema mjeri 1.1.6. Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2011.-2015. državna tijela, tijela jedinica lokalne i regionalne samouprave, kao i mediji trebaju promicati upotrebu rodno osjetljivoga jezika, a rodno osjetljivi jezični standardi u pogledu ravnopravnoga navođenja stručnih i akademskih naziva u muškom i ženskom rodu prisutni su u Zakonu o akademskim i stručnim nazivima i akademskom stupnju, Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja, Popisu stručnih naziva i njihovih kratica, Popisu akademskih i stručnih naziva i akademskih stupnjeva te njihovih kratica, Integriranom popisu akademskih naziva i akademskih stupnjeva te njihovih kratica i Integriranom popisu stručnih naziva i njihovih kratica. U Preporuci Rec(2007)17 „Standardi i mehanizmi ravnopravnosti spolova“ (Vijeće Europe), koja se po pitanju rodno osjetljivoga jezika nadovezuje na Preporuku Rec(90)4 o uklanjanju seksizama iz jezika (Vijeće Europe, 1990.), piše sljedeće: „Kad se muški oblik koristi kao univerzalan/rodno neutralan oblik, valja ga zamijeniti riječju koja nema nikakvu spolnu konotaciju ili upotrijebiti i muški i ženski oblik; za označavanje grupe koja se sastoji od žena i muškaraca valja upotrijebiti neutralnu formulaciju gdje god se može ili ženski i muški oblik navesti jedan uz drugi (čl. 68.).“ (<http://www.prs.hr/index.php/odluke-prs/prema-osnovi-diskriminacije/spol/1821-uvodenje-rodno-osjetljivog-jezika-u-sluzbenu-uporabu>)

Svi zakoni prethodno navedeni ukazuju na obvezu priklanjanja uporabi rodno osjetljivoga jezika u svrhu promicanja ravnopravnosti spolova. Međutim, kako bi se u hrvatskom jeziku riješio problem kompleksnosti teksta istovremenim navođenjem ženskih i muških mocijskih parnjaka, u zakonodavstvu Republike Hrvatske primjenjuje se odredba o rodnoj neutralnosti izraza i pojmovnih sklopova odnosno napomena kako svi izrazi koji se koriste u tekstu, a imaju rodno značenje, bez obzira jesu li korišteni u muškom ili ženskom rodu, obuhvaćaju na jednak način i muški i ženski rod. Takva odredba uvrštava se uglavnom u uvodnom, općem dijelu svakoga propisa koji sadrži izraze koji imaju rodno značenje te je u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i Nacionalnom politikom za ravnopravnost spolova. Njena svrha je jednostavnije i preglednije iščitavanje teksta propisa te izbjegavanje nedosljedne primjene rodno osjetljivoga jezika u dokumentima čime se tekst nepotrebno opterećuje i na taj način čini teže čitljivim i razumljivim. Ona predstavlja standard kojim je postignut kompromis između rodno neosjetljivoga navođenja izraza koji imaju rodno značenje isključivo u muškom rodu i nepotrebnoga opterećivanja teksta pojmovima u dva roda koji se na taj način čini teže čitljivim i razumljivim. Zanimljivo je kako je Pravobraniteljica Županijski sud u Splitu upozorila da bi izdavanje bilo kojega dokumenta

ženi s nazivom strukovne kvalifikacije, zvanja ili zanimanja u muškom rodu, predstavljalo diskriminaciju temeljem spola koja je zabranjena čl. 6. i 7. Zakona. Stoga je Sudu dala preporuku da tekstove izjava i rješenja uskladi s propisima koji reguliraju rodno osjetljivo navođenje stručnih naziva te preporukama Vijeća Europe. Nadalje, Pravobraniteljica je Sudačkoj mreži dala preporuku, s obzirom na to da se nazivi zanimanja poput sudski tumači, sudski vještaci, državni odvjetnici, suci, sudski službenici koji se na njezinoj internetskoj stranici navode u muškom rodu, izmijene tako da se nazivima u muškom rodu dodaju inačice ženskih mocijskih parnjaka, dakle – sudska tumačica/sudski tumač ili sudski/a tumač/ica, pritom uzimajući u obzir stupanj jezične i sadržajne kompleksnosti teksta (<http://www.prs.hr/index.php/odluke-prs/prema-osnovi-diskriminacije/spol/1821-uvodenje-rodno-osjetljivog-jezika-u-sluzbenu-uporabu>).

Čitajući današnji Zakon o ravnopravnosti usitinu vidimo promjene. „Za pravobranitelja/icu i njegovog/njezinog zamjenika/ica može biti imenovan hrvatski državljanin/ka...” (čl. 20. st. 5).

7. Rod koji se „podrazumijeva“ u novinskim tekstovima i metodologija istraživanja

O utjecaju medija na društvo, formiranju društveno prihvatljivih obrazaca ponašanja, načina življenja i mišljenja, pišu brojni znanstvenici, a njihova moć i utjecaj danas nisu više nepoznanica. „Medijska kultura sudjeluje u oblikovanju dominantnih pogleda na svijet i vrijednosnog sustava, definirajući što je dobro ili loše, pozitivno ili negativno, moralno ili nemoralno, lijepo ili ružno. Medijske priče, slike i spektakli čine simboli i mitovi koji sudjeluju u oblikovanju osobnog identiteta, kao i zajedničke globalne kulture. Predstavljanjem tema, događaja, osoba, mediji ženama i muškarcima pripisuju stanovito značenje. Mediji su tako „središnja mjesta na kojima se događaju diskurzivna pregovaranja oko roda, a stil i način na koji mediji prikazuju žene postaju neka vrsta barometra kulturološke interpretacije uloge koju se u društvu pridaje ženi.“ (...)“ (Sever, Andraković 2013: 6) Medijima možemo pripisati veliku odgovornost za rodnu, jezičnu (ne)ravnopravnost jer potenciraju rodno neosvijestjen govor, tako što se njime i koriste. S jedne strane zagovaraju ravnopravnost i bore se protiv diskriminacije dok s druge strane, svjesno ili nesvjesno, potenciraju tu istu neravnopravnost. „I dalje se vode polemike da li nešto zvuči rogobatno ili smiješno, na ravnopravno korištenje oba roda u nazivu zanimanja i dalje se gleda sa podsmijehom. A naš govor bi trebao biti takav da žene čini vidljivim u profesijama, u zanimanjima, titulama i da kroz jezik izrazimo njihovu ravnopravnost i njihovo dostojanstvo. Stoga je jako važno da mediji primjenjuju principe rodno osjetljivog jezika jer su oni glavni faktori u izgradnji te rodne osviještenosti, kaže Jasna Duraković.“ (<http://www.6yka.com/novosti/ne-postoji-nikakav-ni-gramaticki-ni-drustveni-razlog-zasto-bismo-premierku-nazivali-premier>)

Istraživanje provedeno za potrebe ovoga završnog rada temelji se na anketi te analizi naslova i članaka dvaju „ženskih“ portala (*Gloria.hr* i *Story.hr*) te dvaju popularnih nacionalnih portala dnevnih novina (*Jutarnji.hr* i *Večernji.hr*). Obje faze istraživanja provedene su tijekom veljače i ožujka 2019. godine. U analizi portala (naslova i tekstova), izdvajani su primjere podrazumijevanja i dominacije muškoga gramatičkog roda u medijskim tekstovima kako bismo potvrdili glavnu tezu da mediji, iako često pišu o rodnoj ravnopravnosti, kada je jezik u pitanju tu ravnopravnost zanemaruju i tako, svjesno ili nesvjesno, doprinose rodnoj i jezičnoj neravnopravnosti.

8. Anketa – uvod

Najčešće korištena tehnika prikupljanja podataka u društvenim istraživanjima jest anketa koja je ponajviše pogodna za opisna i uzročna istraživanja. Danas je anketa više nego ikad prije raširena te je stoga smatramo zasebnom metodom istraživanja. Anketa je svako prikupljanje podataka uz pomoć upitnika koji može biti proveden *online*, telefonski ili pak *lice u lice* (usp. Tkalec Verčić, Sinčić Ćorić, Pološki Vokić 2010: 103).

Cilj je anketnoga istraživanja bio utvrditi koliko su građani/ke svjesni/e roda u hrvatskom jeziku, odnosno primjećuju li kako je rodno neutralan jezik zapravo u muškom rodu. Ovom se metodom ispitivanja namjeravalo također saznati koliko je ljudi uopće sposobno uvidjeti problem roda u našem svakodnevnom jeziku – na portalima, društvenim mrežama, reklamama, knjigama, zakonima, itd. Anketa je provedena između 1. i 7. ožujka 2019. godine putem društvenih mreža, tj. *online* obrasca.

8.1 Metoda i nacrt istraživanja

U anonimnoj anketi sudjelovalo je 137 osoba kojima je bilo ponuđeno, osim tri opća pitanja (spol, dob i stupanj obrazovanja), još pet pitanja. U pet pitanja bilo je moguće odabrati samo jedan odgovor, u jednom pitanju ispitanici su imali prazan odjeljak za upisivanje odgovora dok su na dva pitanja ispitanici mogli odabrati više ponuđenih odgovora. Na svih osam pitanja bilo je obavezno odgovoriti.

Jezik i rod u medijima

Poštovani,
anketno istraživanje provodim u svrhu pisanja završnog rada pod nazivom "Jezik i rod u medijima".
Anketa je anonimna, što znači da nitko neće provjeravati Vaše odgovore. Svi Vaši odgovori strogo
su povjerljivi i koristit će se isključivo kao skupina podataka za statističku obradu. Molim Vas da
odvojite malo vremena i iskreno odgovorite na dolje postavljena pitanja.
Unaprijed zahvaljujem i srdačno Vas pozdravljam!

*Obavezno

Spol *

☐ Muško

☐ Žensko

Dob *

☐ Manje od 18

☐ 18-24

☐ 25-34

☐ 35-44

☐ 45-54

☐ Više od 55

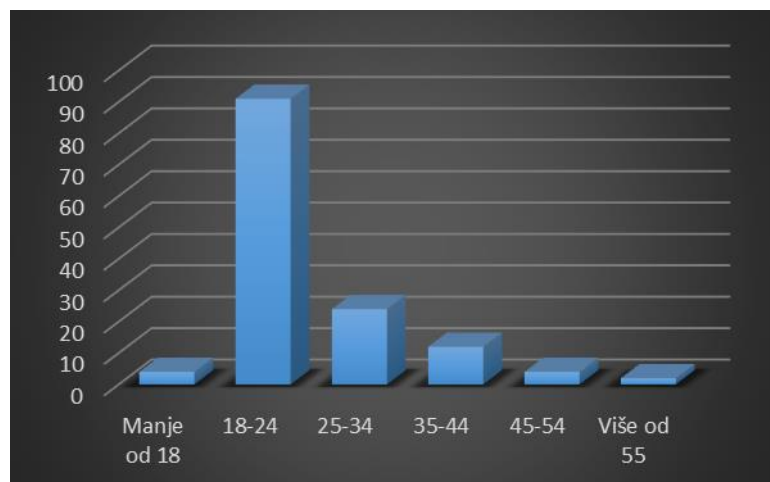
Slika 8.1.1 Anketa je bila dostupna sedam dana, a na nju je odgovorilo 137 osoba

Prvo pitanje spola ukazalo je na to kako je anketu riješilo čak 67% žena (njih 92) dok je samo 45 muškaraca odgovorilo na anketni obrazac, odnosno njih 33%. Već na prvom pitanju spola ispunili smo jedan od važnijih ciljeva ankete – veći broj žena odgovorio je na anketu, a to smo i željeli kako bismo saznali percipiraju li one hrvatski jezik kao diskriminatoran – jesu li svjesne problema „rodne neutralnosti“.

Graf 8.1.1 Spol

Cilj ankete bio je prikupiti podatke o razini svjesnosti rodne diskriminacije žena u jeziku, a ciljana skupina bile su osobe između 18 i 35 godina jer nas je zanimalo kako ovaj problem vide studentice i mlade žene koje su u radnom odnosu. To se upravo i dogodilo budući da je 115 ispitanih bilo te dobi. Zašto su nam one važne? Studentice zato jer je moguće da su se zbog odabira svoje profesije suočile s diskriminirajućim jezikom struke dok kod žena u radnom odnosu postoji pretpostavka da su puno više doživjele diskriminaciju (ne samo u jeziku) te su zbog toga vjerojatno i svjesnije ovoga problema. Dakle, na anketu je odgovorilo četvero ispitanih osoba koje su imale manje od 18 godina, najviše je onih u dobi između 18 i 24 godine (njih 91), slijede osobe između 25 i 34 godine (njih 24), 12 ih je u dobi između 35 i 44 godine, samo su četiri osobe između 45 i 54 godine te dvije osobe koje su starije od 55 godina.

Graf 8.1.2 Dob

Što se tiče stupnja obrazovanja ispitanih osoba, saznali smo kako čak 69% (95 osoba) studira ili je pak završilo fakultet, a 31% (42 ispitanih) pohađa još uvijek ili ima završenu srednju školu. Niti jedna osoba koja je završila ili trenutno pohađa osnovnu školu nije ispunila anketu, kao ni osobe koje pohađaju doktorat.

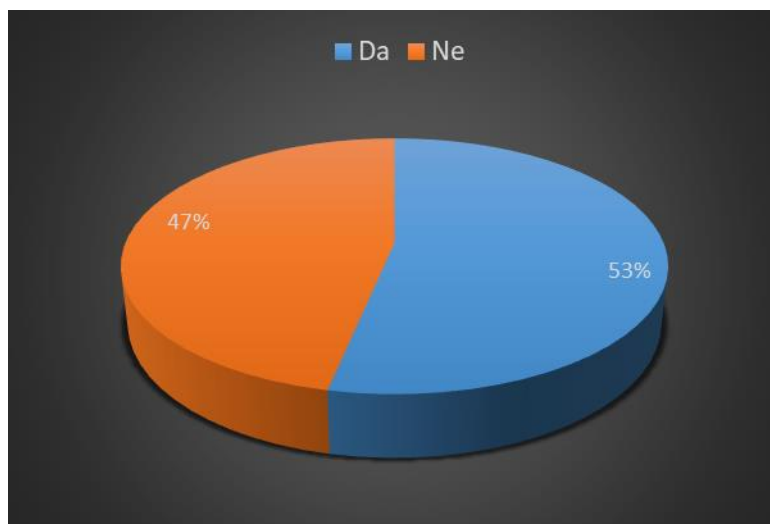
Graf 8.1.3 Stupanj obrazovanja

Nakon tri opća pitanja, prvim (ciljanim) pitanjem željeli smo vidjeti koliko ispitanih putem *online* obrasca smatra da su žene u Republici Hrvatskoj diskriminirane. Od 137 osoba, 61%, (83 osobe) smatraju kako su žene u Hrvatskoj diskriminirane dok 39% (54 osobe) smatraju kako su one ravnopravne s muškarcima. Ovaj je podatak zabrinjavajući ako se osvrnemo na prethodna tri opća pitanja. Naime, u znatno većem postotku na ovu anketu odgovarale su žene koje su završile srednju školu ili fakultet, dakle – to su mlade žene u dobi između 18 i 34 godine.

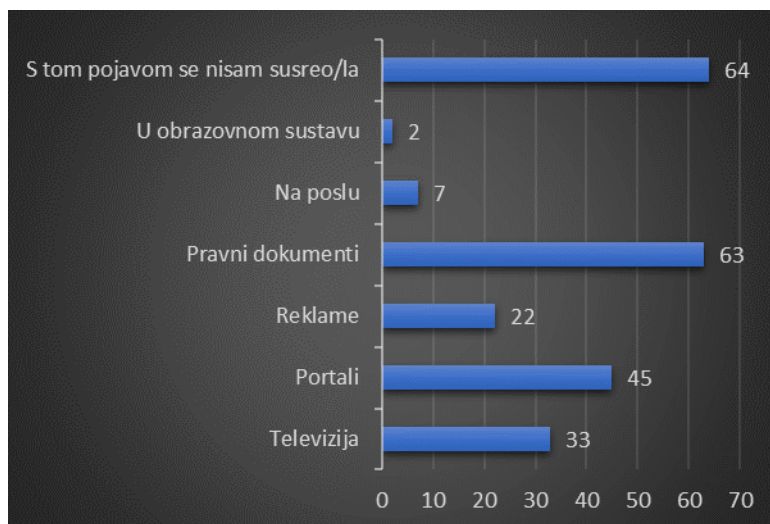
Graf 8.1.4 Jesu li žene diskriminirane u Hrvatskoj?

Sljedeće, peto pitanje glasili je: *Mislite li da je hrvatski jezik rodno diskriminirajući?* Rezultatima ovoga odgovora potvrdili smo prethodno iznesen podatak u kojemu smo subjektivno zaključili kako je ipak, ako uzmemo u obzir da je ovu anketu riješilo najviše žena koje imaju srednju školu ili pak završen fakultet, velik broj onih koji misle da su žene ravnopravne s muškarcima pa smo tako iz ovoga odgovora zaključili da postoji još manje onih koji misle da je hrvatski jezik diskriminirajući. Čak 47% ispitanih (64 osobe) smatraju kako jezik nije diskriminirajući, a samo 53% (73 osobe) smatraju da jest. Usporedimo li ove podatke s prethodno navedenim, lako je zaključiti kako je čak 8% manje onih koji smatraju da je jezik diskriminirajući, a na prethodno pitanje se upravo njih 8% izjasnilo kako su žene u Hrvatskoj diskriminirane. Već sada možemo zaključiti kako rodna diskriminacija žena u jeziku nije vidljiva.

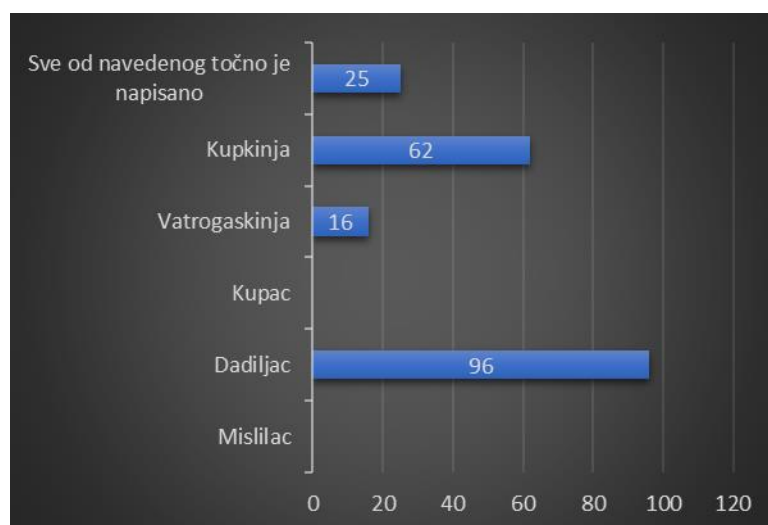
Graf 8.1.5 Mislite li da je hrvatski jezik rodno diskriminirajući?

Šesto pitanje sadržavalo je mogućnost višestrukoga odabira odgovora, a glasilo je: *Ako smatrate kako hrvatski jezik rodno diskriminira žene, gdje ste tu pojavu najčešće vidjeli?* Ovim pitanjem htjeli smo saznati jesu li oni koju su na prethodno pitanje odgovorili kako misle da jezik nije rodno diskriminirajući ostali pri svome mišljenju, a isto tako i saznati je li ova *online* anketa vjerodostojna. I upravo su 64 osobe, kao i na prethodno navedeno pitanje, odgovorile *S tom se pojavom nikad nisam susreo/la*. Najveći broj ispitanih odgovorilo je kako u različitim pravnim dokumentima uočava rodnu neravnopravnost žena u jeziku, njih 63 što je 27%. Zatim, kako anketirani navode, diskriminacija u jeziku najviše je vidljiva u medijima: prvenstveno na portalu, misli 45 osoba, a zatim slijede televizija (33 osobe) te reklame u kojima jezičnu diskriminaciju uočavaju 22 osobe. Zanimljiv je podatak kako su se dvije osobe izjasnile da su doživjele ili pak „vidjele“ diskriminaciju u obrazovnom sustavu, a čak njih sedam na poslu.

Graf 8.1.6 Ako smatrate kako hrvatski jezik rodno diskriminira žene, gdje ste tu pojavu najčešće vidali?

Drugo i ujedno posljednje pitanje na koje su ispitanici mogli odabrati više od jednoga ponuđenog odgovora dalo nam je naslutiti kako mnogi od njih nisu svjesni jezične diskriminacije prema ženama. Za primjer netočnih, odnosno točnih riječi, koristili smo već prethodno spomenute, nove imenice. Čak 96 osoba smatra kako je *Dadiljac* netočna riječ, a riječ *Kupkinja* nije točna za 62 ispitanice osobe. Iznenadujuće je kako je 16 osoba kao netočnu riječ navelo *Vatrogaskinja*, a samo 25 ispitanih znalo je kako je sve od navedenih riječi točno.

Graf 8.1.7 Odaberite riječ koja je netočno napisana (mogućnost višestrukog odabira)

Posljednje anketno pitanje sadržavalo je fotografiju jer smo time htjeli saznati hoće li ispitanici na konkretnom primjeru primijetiti rodnu diskriminaciju u jeziku. Pitanje je glasilo ovako: *Jeste li primijetili nešto nelogično na fotografiji? Ako jeste, napišite što?* Samo 23 osobe uočile su kako je ženi dodijeljena profesija *tumača*, ali i titula *anglist* (obje riječi su muškoga roda): *Zanimljivo kako je ona TUMAČ, a žena je. Isto je i s titulom tj. njenom profesijom; Mislim kako nije ispravno napisano „dipl. ANGLIST“??*; Od ostalih odgovora, 46 ispitanih uočilo je nešto što „nije točno“ napisano dok je njih 68 kao odgovor navelo: *sve oke, Ne vidim nista sporno: zanimljivo ime; Tocno je sve*; i sl.

☐ Kupkinja

Jeste li primijetili nešto nelogično na fotografiji? Ako jeste, napišite što? *

Vaš odgovor

☐ Opcija 1

PODNEŠI

Nikada ne šaljite zaporku putem Google obrazaca.

Slika 8.1.2 Fotografija u posljednjem anketnom pitanju

8.2 Anketno istraživanje – zaključak

Rezultati provedene ankete pokazuju kako su ispitanice i ispitanici ankete pod nazivom *Jezik i rod u medijima*, njih 137, bili prosječne dobi između 18 i 34 godine te ženskoga spola. Anketa je ispunila naša očekivanja budući da je ciljana skupina anketiranih bila mlađa populacija ženskoga spola, obrazovana ili pak u radnom odnosu. Prosječna ispitanica ankete upravo je osoba ženskoga spola, u ranim dvadesetim godinama te je vjerojatno studentica ili je pak završila fakultet. Ona smatra kako diskriminacija žena u Hrvatskoj postoji, ali nešto manje ju je doživjela, odnosno uočila u jeziku. Zanimljivo je kako su oni ispitanici i ispitanice, koji su svjesni rodne diskriminacije prema ženama u hrvatskom jeziku, takvu diskriminaciju najviše uočavali u pravnim dokumentima, a zatim u medijima. Medij koji prednjači u jezičnoj diskriminaciji, prema odgovorima ispitanica i ispitanika, jesu portali.

Lako možemo zaključiti kako ovaj podatak nije iznenađujući ako uzmemo u obzir da je u zaista velikom postotku na anketu odgovorila veoma mlada skupina ispitanika i ispitanica – povežemo li to s društvenim mrežama i sveprisutnošću portala na njima, rezultati ne iznenađuju. Nakon portala, televizija je sljedeći masovni medij koji diskriminira žene u jeziku. Slijede reklame, posao i obrazovanje. Isto tako, zaključujemo kako gotovo 50% ispitanih nikada nije uočilo diskriminaciju u jeziku što bismo mogli pripisati nedovoljnoj edukaciji i neobraćanju pažnje. Svakako, ovakav zaključak potvrđuje i činjenica kako velika većina ispitanih smatra da su riječi poput *Kupkinja*, *Dadiljac* pa čak i *Vatrogaskinja* netočne riječi. Razlog leži u tome što je zaista dominacija muškoga roda u jeziku utjecala na današnje odbacivanje svake ženske inačice neke riječi koja je dominantno muška.

9. Analiza sadržaja

Najčešći problem s kojim se susrećemo pri analizi sadržaja vezan je uz objektivnost. Naime, promatrani kodovi i načini razvrstavanja u medijskim istraživanjima nisu toliko jednoznačni da bismo mogli govoriti o objektivnosti. Analiza sadržaja osnova je pozitivističke tradicije u medijskim istraživanjima te nas poziva na otkrivanje, ali i mijenjanje stvarnosti. Ona je uvedena kao instrument pomoću kojega možemo odrediti što mediji doista rade te tako pokušati definirati uređivačku politiku prema različitim aspektima društvenoga života (usp. Elezović 2012: 62-64).

Metoda kojom smo se koristili pri analizi članaka na četiri hrvatska portala (*Story.hr*, *Gloria.hr*, *Jutarnji.hr*, *Večernji.hr*) jest kvantitativna analiza sadržaja. Pomoću ove metode istraživanja prikazat ćemo objektivan i kvantitativan opis analiziranih sadržaja.

9.1 Definiranje istraživačkoga pitanja/hipoteze

Svrha istraživanja bila je pronaći i analizirati primjere iz medijskih tekstova koji će potkrijepiti teze iz prethodnih poglavlja s ciljem prikazivanja odnosa medija i jezika – na koji način mediji koriste jezik te u kojoj mjeri i u kojim slučajevima zastupaju „neutralnost“ muškoga roda.

Analizom sadržaja bit će obuhvaćeno ukupno 16 članaka koji su objavljeni tijekom veljače i ožujka 2019. godine na portalima *Story.hr* i *Gloria.hr* te tijekom rujna, listopada i studenoga 2018. godine na portalima *Večernji.hr* i *Jutarnji.hr*. Analizom ćemo nastojati saznati jesu li „ženski“ mediji poput portala *Story.hr* i *Gloria.hr* skloniji korištenju riječi ženskoga roda koje su u svakodnevnom govoru, pa i većini medija, dominantno muškoga roda. Nastojat ćemo analizom naslova i samih novinarskih tekstova dobiti uvid u kojim riječima (što se tiče roda) ova dva medija koriste „ne tako čestu inačicu“, a koje riječi su i dalje muškoga roda iako ih je lako staviti u ženski rod. Usporedno su analizirana i dva nacionalna portala namijenjena široj publici – *Jutarnji.hr* i *Večernji.hr*. Isti kriterij pri analizi primjenjujemo i na ova dva portala, nakon čega ćemo usporediti podatke te vidjeti prednjače li specijalizirani, „ženski“ portali u riječima ženskoga roda – koje su u drugim medijima i svakodnevnoj komunikaciji riječi muškoga roda.

9.2 Interpretacija rezultata

Analizom naslova i novinarskih tekstova na specijaliziranom portalu *Story.hr* zaključujemo na konkretnim primjerima kako postoje riječi koje su u jeziku češće muškoga roda, no ovaj portal ipak obraća pažnju na transformaciju imenica iz muškoga roda u ženski rod u nekim slučajevima – tako nalazimo dva primjera gdje se ista imenica u drugačijem kontekstu spominje u muškom, ali i u ženskom rodu. Na *Slici 9.2.1* možemo vidjeti naslov „Slavko Sobin šokirao gledatelje“, a veoma je bitno napomenuti kako se i u nastavku teksta televizijska publika isključivo oslovljava kao *gledatelji*. Nasuprot tome, jedan članak iz svijeta poznatih i slavnih, objavljen 27. veljače 2019. godine piše o tome kako je poznati turski glumac ostavio suprugu. Ono što je zanimljivo vezano za navedeni novinarski tekst jest činjenica kako se u nastavku teksta, televizijska publika oslovljavala s *gledateljice*. Uspoređujući ova dva primjera teško je ne primijetiti kako će se određena publika – ako je riječ o privatnom životu poznate muške osobe i k tome ta osoba važi kao miljenik žena ili seks simbol – u članku tada nazivati *gledateljicama*. Što se tiče korištenja riječi *gledatelji*, zaključujemo kako će se takva riječ koristiti uvijek kad je riječ o „svakodnevnim“ temama, poslovnom životu poznatih muških, ali i ženskih osoba.

Slika 9.2.1 Rodno neutralna riječ – „Gledatelje“

Analiza trećega i četvrtoga članka na portalu *Story.hr* pokazuje kako ovaj, iako specijaliziran portal uglavnom usmjeren prema ženama, ipak robuje muškom rodu u često korištenim imenicama. Tako u članku o britanskoj kraljevskoj obitelji već u naslovu vidimo „neutralan“ rod koji bi se trebao odnositi na muškarce, ali i na žene. Na *Slici 9.2.2* možemo vidjeti kako je za ovo istraživanje ključna riječ *Članovi*. Naime, zanimljivo je kako je u članku više od pola teksta posvećeno supruzi princa Charlesa, Camili, no to ipak nije spriječilo autora/icu teksta da naslov npr. promijene u „Članica britanske kraljevske obitelji...” – što bi bilo ispravno već i zato jer se princ Charles spominje u svega tri rečenice. Ono što primjećujemo i gdje vrijede dvostruki kriteriji, što se tiče „rodne neutralnost“, jest kako i u tekstu Camilu nazivaju članom: „a poznato je kako je bila jedna od najomraženijih članova kraljevske obitelji.“ Ostaje otvoreno pitanje kako bi napisali tu rečenicu da se želi istaknuti ona kao jedna od najomraženijih ČLANOVA ženskoga dijela kraljevske obitelji. Četvrti članak o kraljevskoj obitelji također koristi rodno „neutralan“ jezik kada su u pitanju profesije kao što su: *posluga, zaposlenike i sl.*

Slika 9.2.2 Rodno neutralna riječ – „Članovi“

Analizom naslova, a zatim i članaka na portalu *Gloria.hr* pronašli smo veoma malo primjera u kojima se kao „neutralna“ imenica koristi ona koja je muškoga roda. Kao što *Slika*

9.2.3 pokazuje, u naslovu se koristi riječ *Kandidatkinje*, a zaključujemo kako je to samo zato jer je tekst posvećen izboru za Miss Universe odnosno – jer se u tekstu piše samo o ženama. Da su se u tekstu spominjali i muškarci, vrlo je vjerojatno da bi se kao neutralna riječ koristila riječ *Kandidatima*. I na portalu *Gloria.hr* pojavljuje se primjer u kojemu je televizijska publika u novinarskom tekstu nazvana *gledateljima*, a riječ je o članku s kraja ožujka 2019. godine u kojem se piše o Elli Dvornik, natjecateljici poznatoga showa *Zvijezde pjevaju*. Rodno neutralne riječi koje još primjećujemo na portalu tijekom veljače i ožujka 2019. jesu: *klinci*, *djelatnici*, *osoblje* i sl.

Zaključujemo kako se na oba portala može pronaći malo rodno „neutralnih“ riječi ili pak onih koje su muškoga roda, a odnose se na žene. Razlog tomu jest što su oba portala specijalizirana i namijenjena ženama, ona su „žuti“ tisak koji se bavi privatnim životom poznatih i javnih osoba te su rijetki primjeri u kojima se u tekstu piše o dvije ili više osoba – uglavnom je to jedna osoba, muškoga ili ženskoga spola te tako „ne upadaju“ u rodnu zamku hrvatskoga jezika.

Slika 9.2.3 Članak o izboru za Miss Universe 2019. godine

Analizom sadržaja portala *Večernji.hr* i *Jutarnji.hr* objavljenoga tijekom rujna, listopada i studenog 2018. godine pronašli smo zaista mnogo primjera. Pretpostavljamo kako

je razlog tome mnogobrojna, raznovrsna publika te donošenje širokoga spektra novinskih tema i žanrova u kojima je nemoguće izbjeći imenice muškoga roda koje su „neutralne“.

Slika 9.2.4 Naslovnica na portalu Jutarnji.hr u listopadu 2018. godine

Jedan od zanimljivijih primjera rodne neutralnosti, napisali bismo apsurdnosti, jest vidljiv na Slici 9.2.4 gdje se u naslovu kaže kako analitičari predviđaju pad ino duga. Ono u čemu je apsurdnost ovoga članka jest što je glavni „analitičar“, tj. izvor autoru ovoga članka žena, a ona je upravo i na naslovnoj fotografiji članka. U tekstu se također navode i *makroekonomisti* te *stručnjaci* koji se odnose na žene i muškarce, ali naravno, ovo su rodno neutralne riječi.

Članak na portalu *Večernji.hr* koji je objavljen u rujnu 2018. godine također sadrži zanimljive primjere rodno neutralnih riječi koje se koriste kada se piše o oba spola. Članak se bavi hrvatsko-slovenskim sporom oko arbitraže, koja je bila te jeseni izrazito aktualna tema. Kao rodno neutralne riječi koriste se: *imenovanje suca izvjestitelja, glavni pravobranitelj, a stranke će se tada očitovati, najviši slovenski dužnosnici i sl.* U Tablici 9.2.1 navedeno je nekoliko primjera rodno neutralnih riječi na oba portala.

Slika 9.2.5 Naslovnica na portalu Večernji.hr u rujnu 2018. godine

Portal i datum	Naslov	Primjeri rodno neutralnih riječi	Izvor
Jutarnji.hr 3. rujna 2018.	INA primila 38 pripravnika, u 9 godina pripravničkog programa zaposleno 650 diplomanata	38 pripravnika; 650 diplomata; Ina potvrđuje svoju titulu vodećeg hrvatskog poslodavca; program za studente; kontinuirano vodstvo mentora; više od 10 tisuća zaposlenika	https://novac.jutarnji.hr/karijere/ina-primila-38-pripravnika-u-9-godina-pripravnickog-programa-zaposleno-650-diplomanata/7788486/
Večernji.hr 3. listopada 2018.	Hrvatski bruto inozemni dug i dalje preko 40 milijardi eura	Analitičari	https://www.vecernji.hr/biznis/hrvatski-bruto-inozemni-dug-i-dalje-preko-40-milijardi-eura-1273847
Jutarnji.hr 23. listopada 2018.	Studenti osmislili aplikaciju za društveno odgovorne projekte	Studenti s ljudima iz tvrtki partnera rade; Drugi su bili poslovni analitičari, a treći su predstavljali stručnjake za korisničko iskustvo i	https://novac.jutarnji.hr/aktualno/za-ht-studenti-osmislili-aplikaciju-a-drustveno-odgovorne-projekte-za-rba/7971033

		iskustvo klijenata; Korisnika; Kandidate za posao; potencijalnim poslodavcima; profile profesionalaca	
--	--	--	--

Tablica 9.2.1 Prikazuje datum, portal, primjer i izvor članaka na kojima je provedena analiza

Iz navedenih primjera u tablici te onih koje smo prethodno analizirali lako je uočiti kako su doslovno uvijek sva zanimanja napisana u muškom rodu, i takvih je primjera zapravo najviše. Gdje god se spominje bilo koja funkcija ili djelatnost, tu je i imenica u muškom rodu. Gotovo sve imenice koje smo pronašli i uvrstili u tablicu (poslodavac, radnik, građanin, liječnik i sl.) spomenuli smo i u prethodnim, teorijskim poglavljima. Dakle, to su imenice koje se svakodnevno koriste u muškom rodu, a možemo primijetiti kako je posljednjih godina problem neutralnoga roda u jeziku uočen i shvaćen kod mnogih visokoobrazovanih osoba, osobito onih koji se bave jezikom. *Stručnjak* je česta riječ u medijskim tekstovima, ali čak i kada izjavu daje žena, odnosno stručnjakinja, u tekstu se i dalje navodi da su *stručnjaci* komentirali, prognozirali i sl. Također, postoje još neki zanimljivi primjeri u medijima koje smo svakako morali navesti u radu. Jeste li ikada pročitali da su ljudi napali ženu? Ili da je čovjek ukrao ženi torbicu? Ili pak: „Prošle smo godine dobili 716 novih doktora znanosti: Žene su u znatnoj većini“ (<https://www.srednja.hr/novosti/hrvatska/prosle-smo-godine-dobili-716-novih-doktora-znanosti-zene-znatnoj-vecini/>)

Iako primjera ima mnogo, od onih koji su apsolutno neprihvatljivi, do onih uobičajenih koje možemo pročitati u gotovo svakom članku, oni se svode na isto – žena se podrazumijeva i sasvim je uobičajeno kada se piše o građanima, da se misli i na građanke. Nisu ministrice i ministri – svi su ministri! Mediji kao glavni razlog/izgovor za uporabu jednoga roda kao neutralnoga koriste ekonomičnost, no ako im izjave daju samo stručnjakinje ili pišu samo o estradnim kraljicama, koji je izgovor da čak i tada upotrebljavaju muški rod? Brojne *misilice* i *znalke* složile bi se da izgovora nema.

8. Zaključak

Njemačka lingvistkinja Luise Pusch predložila je da okrenemo stvari i zamislimo jezik u kojemu će se muškarci podrazumijevati. To je vjerojatno najbolji eksperiment koji dokazuje da podrazumijevanje nije prirodno. Važna je naša percepcija jezika, hoćemo li dopustiti da on upravlja nama, ili ćemo mi upravljati njime, a s obzirom na to kako je jezik ovisan o društvenom kontekstu u kojemu se oblikuje, mi smo ti koji posjedujemo moć njegovoga oblikovanja i preoblikovanja prema vlastitim snagama i željama. Društvena se moć vrlo jasno ogleda u jeziku, a odbacivanje neutralne upotrebe muškoga roda, u pisanoj i usmenoj komunikaciji, gdje se žene ne vide i ne čuju, već se one podrazumijevaju, prvi je korak prema ravnopravnoj raspodjeli te moći.

Ženski gramatički rod postoji! Stoga, ne postoji razlog da žene u jeziku budu nevidljive, čak ni da se podrazumijevaju u muškome gramatičkom rodu, uz potpuno odbijanje teze da navođenje obaju oblika, i muškoga i ženskoga, ugrožava ekonomičnost kao jedno od važnih načela funkcioniranja jezika.

Trenutno stanje hrvatskoga jezika takvo je da feminističku ideju rodno osviještenoga jezika svakodnevno prakticira u govoru i pismu nezadovoljavajuće mali broj ljudi – počevši od medija. Kako je potrebno boriti se protiv seksizma u društvu, jednako tako je potrebno raditi na dekonstrukciji jezika i općega muškog roda u cilju rekonstrukcije jezika u rodno osviješteni i ravnopravni jezik za sve njegove govornike i govornice. Feminizam, čak i sama riječ, nažalost još uvijek izaziva zazor – što je potpuno apsurdno ako se prisjetimo da je još u prošleme stoljeću Marija Jurić Zagorka osnovala društvo Hrvatska žena u čijem je statutu kao legitimna djelatnost bio upisan feminizam. Rada Borić kaže: „Žene danas su mišljenja da je feminizam za njih već sve odradio, da mogu, a dokazuju da mogu, „sve kao i dečki“, da se ne trebaju deklarirati feministkinjama, već živjeti svoj autentični život, što je jedan od postulata feminizma. No, nisu pritom svjesne prijetnji da osvojena prava lako mogu, možemo izgubiti, da nam ih nitko nije poklonio, da iza tih prava stoje godine ženskog aktivizma, borbe koja je utemeljena u feminističkoj misli. Razlog je i da ne poznaju žensku povijest, jer se ta povijest ne uči. A mediji, oni isti koji promiču stereotipe o ženama promiču i „politiku“ o tome da je feminizam „svoje odradio“.“ (<https://www.libela.org/vijesti/1313-danas-vec-i-sama-rijec-feminizam-izaziva-zazor/>)

Sandra Zlotrg, poznata bosanskohercegovačka lingvistica ističe: „Promjene u jeziku se dešavaju polako. Ovo je pitanje specifično jer nije dovoljno samo normirati jezik tako da bude rodno osjetljiv. Potrebno je usporedno mijenjati svijest ljudi o rodnoj ravnopravnosti. U medijima i općenito u javnom diskursu još uvijek imamo problem sa seksizmom u jeziku. Jedna je stepenica u mijenjanju društvene svijesti da postoje žene na visokim sudskim i tužilačkim funkcijama. Druga da sutkinju zovemo sutkinjom, a ne sucem. Dodatno s tim ide borba da se mišljenje sutkinje uvažava jednako kao i suca, da se sutkinjama svi u sudu obraćaju s istim poštovanjem kako bi se obraćali sucu, a ne seksističkim nazivima dušo ili neprikladnim gospodo, što je zabilježena praksa na našim sudovima.“ (<https://gradjankezaustavnepromjene.wordpress.com/2017/06/27/ne-postoji-nikakav-ni-gramaticki-ni-drustveni-razlog-zasto-bismo-premierku-nazivali-premier/>)

Ono što moramo istaknuti kao važan dio završnoga rada jest anketa, ali i analiza sadržaja. Svakako, naglasak u ovom radu treba staviti na anketu budući da je ona ključna u detektiranju problema koji nije dovoljno osviješten – mladi, obrazovani ljudi i posebno zabrinjavajuće, mlade žene nisu svjesne jezične diskriminacije niti se osjećaju jezično diskriminirane, a nasuprot tome smatraju kako su žene u Hrvatskoj diskriminirane, u različitim segmentima života. Stoga, željeli bismo istaknuti kako do ravnopravnosti spolova ni u jednom segmentu društvene zbilje neće doći bez promjene, odnosno postizanja one nulte ravnopravnosti – ravnopravnosti u jeziku! Jezik je prvo što čovjek nauči i bez čega ne može komunicirati, sporazumijevati se, a naposljetku ni živjeti. Ako nas kao djecu već u ranoj dobi uče jeziku i postojanju triju gramatičkih rodova (muškoga, ženskoga i srednjega), a pritom nas uče da je muški rod, primjerice, u pravnim dokumentima neutralan (označava i muškarca i ženu), onda zaista ne možemo uočiti problem diskriminacije žena i veoma teško ćemo doći do postizanja ravnopravnosti u ostalim segmentima društva.

Feminizam nije „svoje odradio“, ima još puno toga na što možemo utjecati. Možemo i imamo pravo odabrati odgovarajuću jezičnu oznaku – ako ona ne postoji, ne postoji ni razlog zašto ne bi postojala! U jezik je potrebno zadirati i mijenjati ga jer se promjene u društvu neće dogoditi bez istovremenih promjena u jeziku, i obrnuto. A tko može više promjena potaknuti i napraviti u društvu ako ne mediji? Stoga je ključno obrazovanje i upoznavanje medijskih djelatnika i proizvođača vijesti s ovim problemom te ih potaknuti na promjene.

9. Literatura

Knjige:

- [1] Glovacki-Bernardi, Z.: *Kad student zatrudni*. Zagreb: Alfa, 2008.
- [2] Lakoff, R.: *Language and Woman's Place*. Cambridge: Cambridge University Press, 1973.
- [3] Tkalec Verčić A.; Sinčić Čorić, D.; Pološki Vokić, N.. *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada u društvenim istraživanjima*. Zagreb: M.E.P. d.o.o., 2010.
- [4] Tannen, D.: *You just don't understand*. New York: Ballantine Books New York, 1990.
- [5] Wilson, F.: *Organizational Behavior and Gender*. London: Ashgate, 2003.

Mrežni i elektronički izvori:

- [1] Buljubašić, Eni. 2013. „Vježba iz feminističke stilistike.“ *Umjetnost riječi*, Vol. 57 No. 3-4. <https://hrcak.srce.hr/161291> (pristupljeno 14.12.2018.)
- [2] Barić, Eugenija. 1987. „Mocijski parnjaci i njihova upotreba.“ *Rasprave*, Vol. 13 No. 1. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=103868 (pristupljeno 13.12.2018.)
- [3] Bukarica, Milica. 1999. „Rod imenica koje znače profesiju u ruskom i hrvatskom jeziku.“ *Suvremena lingvistika*, Vol. 47-48 No. 1. <https://hrcak.srce.hr/22874> (pristupljeno 14.12.2018.)
- [4] Bertoša, Mislava. 2001. „Jezične promjene i feministička kritika jezika“. *Revija za sociologiju*, Vol. 32 No. 1-2. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=227124 (pristupljeno 11.12.2018.)
- [5] Borić, Rada. „Danas i sama riječ feminizam izaziva zazor“. <https://voxfeminae.net/pravednost/rada-boric-danas-vec-i-sama-rijec-feminizam-izaziva-zazor/> (pristupljeno 12.12.2018.)
- [6] Borić, Rada. 2007. „Pojmovnik rodne ideologije, prema standardima Europske unije“. Zagreb: Publika, 2007. <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka->

[ona/Publikacija_Pojmovnik%20rodne%20terminologije%20prema%20standardima%20Europ
ske%20unije.pdf](#) (pristupljeno 13.05.2019.)

[7] Babić, Stjepan. 2006. „Hrvatski jezik, zakonodavstvo i ravnopravnost spolova“. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, Vol. 53 No. 3.

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=26157

(pristupljeno 09.12.2018.)

[8] Breglec, Zrinka. 2015. „Rod, spol i žena u hrvatskom jeziku“. *Jat : časopis studenata kroatistike*, Vol. 1 No. 2.

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=204309 (pristupljeno 13.12.2018.)

[9] Čopić, Hana. 2012. „Žene i jezik“. <https://pescanik.net/wp-content/PDF/8hana.pdf>

(pristupljeno 18.12.2018.)

[10] Elezović, Almir. 2012. „O čemu pišu novine? Analiza sadržaja novinskih naslovnica (siječanj – lipanj 2011.)“. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, Vol.18 No.1.

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=127110 (pristupljeno 12.03.2019.)

[11] Filipović, Jelena. 2012. „Rodno osjetljive jezičke politike: teorijske postavke i metodološki postupci“.

https://www.academia.edu/4024923/rodno_osjetljive_jezicke_politike?fbclid=IwAR2wCW47W_Mk0IfjRlZCALdbogFrLj7jgcX0IA4SMmJWjhEyxuxFPZL4jc (pristupljeno 26.11.2018.)

[12] Filipović, Jelena. „Jezik i rod“.

<http://old.fil.bg.ac.rs/katedre/spanski/files/jelena%20filipovic,%20jezik%20i%20rod.pdf>

(pristupljeno 12.10.2018.)

[13] Granić, Jagoda. 2005. „Muške i ženske varijante jezika“. *Jezik u društvenoj interakciji. Zbornik radova. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku*. 193-204.

[14] Hržica, Gordana. Peretić, Maja. „Što je jezik“.

http://bib.irb.hr/datoteka/764990.to_je_jezik-HrzicaPeretic.pdf (pristupljeno 12.10.2018.)

[15] Išović Dobrijević, Maja. 2017. „Ne postoji nikakav ni gramatički ni društveni razlog zašto bismo premijerku nazivali premijer“

<http://www.6yka.com/novosti/ne-postoji-nikakav-ni-gramaticki-ni-drustveni-razlog-zasto-bismo-premijerku-nazivali-premijer> (pristupljeno 17.12.2018.)

- [16] Iveković, R. 1980. „Žena i jezik“. *Žena : znanstveni časopis za društvena i kulturna pitanja o mjestu i ulozi žene i porodice u društvu*, Vol. 38 No. 3
- [17] Kuzmanović Jovanović, Ana. 2013. „Rodno osjetljiv jezik u sektoru bezbednosti.“
http://www.bezbednost.org/upload/document/rodno_osetljiv_jezik_u_sektoru_bezbednosti.pdf (pristupljeno 27.12.2018.)
- [18] Paris, Lidija. 2014. „Spolna ravnopravnost ili rodna jednakost?“
<http://www.laudato.hr/Novosti/Hrvatska/Spolna-ravnopravnost-ili-rodna-jednakost.aspx> (pristupljeno 14.12.2018.)
- [19] Sever, Irena, Andraković, Alen. 2013. „Žena na javnoj televiziji“. *Nova prisutnost : časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, Vol. XI No. 1.
file:///C:/Windows/system32/config/systemprofile/Downloads/1_1.pdf (pristupljeno 18.12.2018.)
- [20] Stevanović, Marjana. 2013. „Da li je muški rod nemarkiran?“
<https://www.danas.rs/kultura/da-li-je-muski-rod-polno-nemarkiran/> (pristupljeno 14.12.2018.)
- [21] Sharifi, Sara. 2013. „Jezik pokazuje rodnu neravnopravnost.“
<https://www.libela.org/sa-stavom/4326-jezik-pokazuje-rodnu-neravnopravnost/> (pristupljeno 17.12.2018.)
- [22] Savić, Svenka. „Uputstva za standardizaciju rodno osjetljivog jezika.“
http://www.zenskestudije.org.rs/01_o_nama/svenka_savic/textovi/njegosevi_dani_I.pdf (pristupljeno 18.12.2018.)
- [23] Savić, Svenka. „Jezik i pol“.
http://postjugo.filg.uj.edu.pl/baza/texts_display.php?id=304 (pristupljeno 12.12.2018.)
- [24] Tukara, Josipa. 2014. „Ima li jezik rod?“
<https://blog.vecernji.hr/s-s-s/ima-li-jezik-rod-5441> (pristupljeno 03.11.2018.)
- [25] <https://croatia.ihollaback.org/rjecnik/spolno---rodni-rjecnik/> (pristupljeno 20.12.2018.)
- [26] <http://www.sezamweb.net/hr/spol-i-rod/> (pristupljeno 12.10.2019.)
- [27] <http://zenskasoba.hr/jezik-ravnopravnosti/> (pristupljeno 09.01.2019.)
- [28] <http://www.prs.hr/index.php/odluke-prs/prema-osnovi-diskriminacije/spol/1821-uvodenje-rodno-osjetljivog-jezika-u-sluzbenu-uporabu> (pristupljeno 14.12.2018.)
- [29] <https://www.srednja.hr/novosti/hrvatska/prosle-smo-godine-dobili-716-novih-doktora-znanosti-zene-znatnoj-vecini/> (pristupljeno 20.04.2019.)

10. Popis slika

1. Slika 4.2.1 *Novi oblici imenica u hrvatskom jeziku*

<http://zenskasoba.hr/jezik-ravnopravnosti/>

2. Slika 5.3.1 *Komentar lingvistkinje na društvenoj mreži Facebook*

3. Slika 6.1.1 *Izvedenica riječi znalac*

https://www.google.com/search?q=znalka&client=opera&hl=hr&authuser=0&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiW9LXA17TgAhVmsYsKHVwTDpcQ_AUIDigB&biw=1517&bih=731&dpr=0.9#imgsrc=I70psh4Sm7COrM

4. Slika 6.1.2. *Izvedenica riječi mislilica*

https://www.google.com/search?client=opera&hs=4Hh&biw=1517&bih=731&tbm=isch&sa=1&ei=TCZjXLmWFKatrgTLnYuYCA&q=mislilica+ženska+soba&oq=mislilica+ženska+soba&gs_l=img.3...2971.5376..5605...0.0..0.318.1724.5j4j2j1.....1....1..gws-wiz-img.mY6P9XPERhI#imgsrc=uNtpJx_qQFaPQM

5. Slika 6.1.3 *Izvedenica riječi mudrac*

https://www.google.com/search?client=opera&hs=Vx1&biw=1517&bih=731&tbm=isch&sa=1&ei=VCZjXPikBovqrgSf06-4Cg&q=mudrakinja+ženska+soba&oq=mudrakinja+ženska+soba&gs_l=img.3...65389.69012..69255...0.0..0.206.1812.11j5j1.....1....1..gws-wiz-img.....0i8i7i30.X90FAcd0ZAE#imgsrc=uumQj-0V_Tw7TM

6. Slika 6.1.4 *Kampanja „Pričajmo jezikom ravnopravnosti“*

<http://zenskasoba.hr/jezik-ravnopravnosti/>

7. Slika 8.1.1 *Anketa je bila dostupna sedam dana, a na nju je odgovorilo 137 osoba*

8. Slika 8.1.2 *Fotografija u posljednjem anketnom pitanju*

9. Slika 9.2.1 *Rodno neutralna riječ – „Gledatelje“*

10. Slika 9.2.2 *Rodno neutralna riječ – „Članovi“*

11. Slika 9.2.3 *Članak o izboru za Miss Universe 2019. godine*

12. Slika 9.2.4 *Naslovnica na portalu Jutarnji.hr u listopadu 2018. godine*

13. Slika 9.2.5 *Naslovnica na portalu Večernji.hr u rujnu 2018. godine*

11. Popis grafova i tablica

1. *Graf 8.1.1 Spol*
2. *Graf 8.1.2 Dob*
3. *Graf 8.1.3 Stupanj obrazovanja*
4. *Graf 8.1.4 Jesu li žene diskriminirane u Hrvatskoj?*
5. *Graf 8.1.5 Mislite li da je hrvatski jezik rodno diskriminirajući?*
6. *Graf 8.1.6 Ako smatrate kako hrvatski jezik rodno diskriminira žene, gdje ste tu pojavu najčešće vidali?*
7. *Graf 8.1.7 Odaberite riječ koja je netočno napisana (mogućnost višestrukog odabira)*
8. *Tablica 9.2.1 Prikazuje datum, portal, primjer i izvor članaka na kojima je provedena analiza*